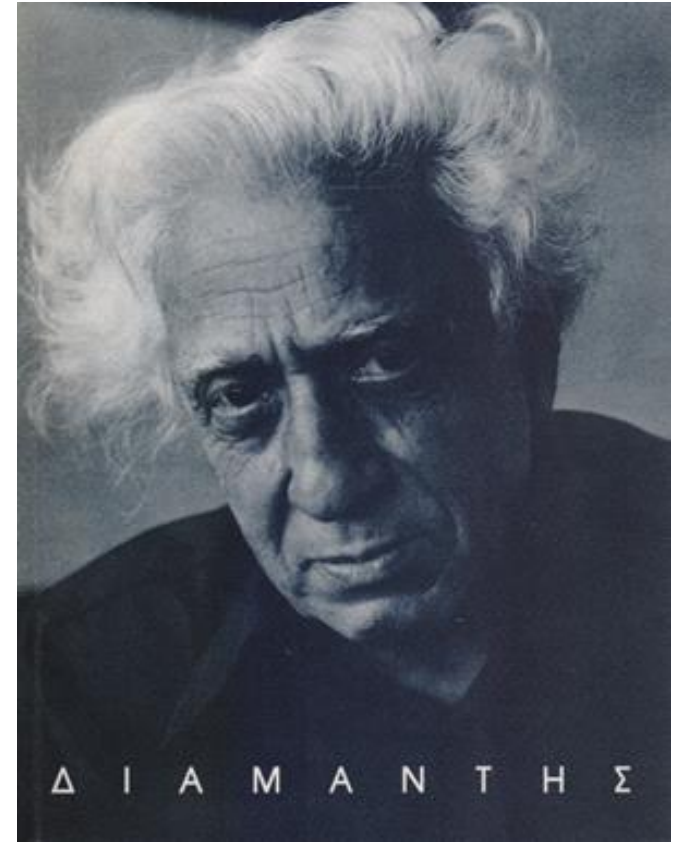
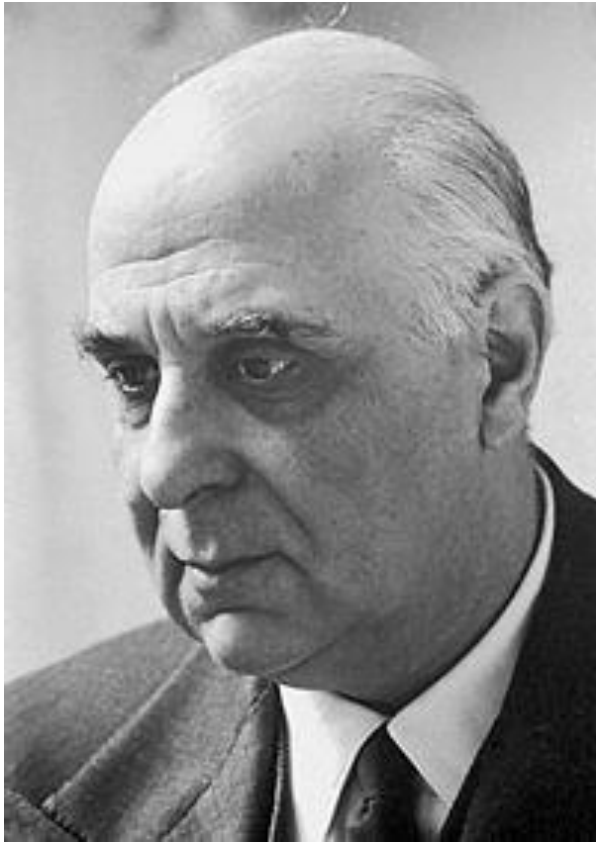
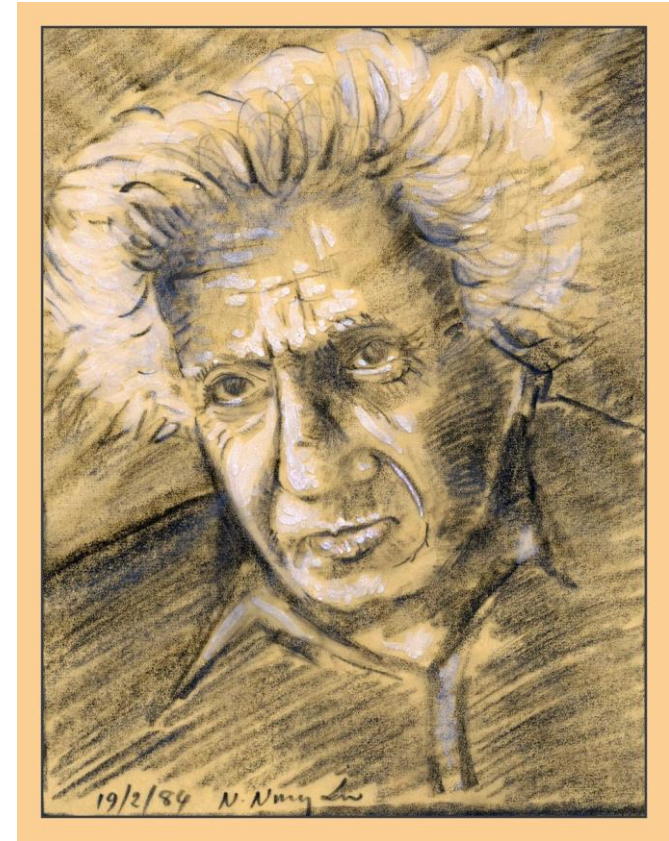
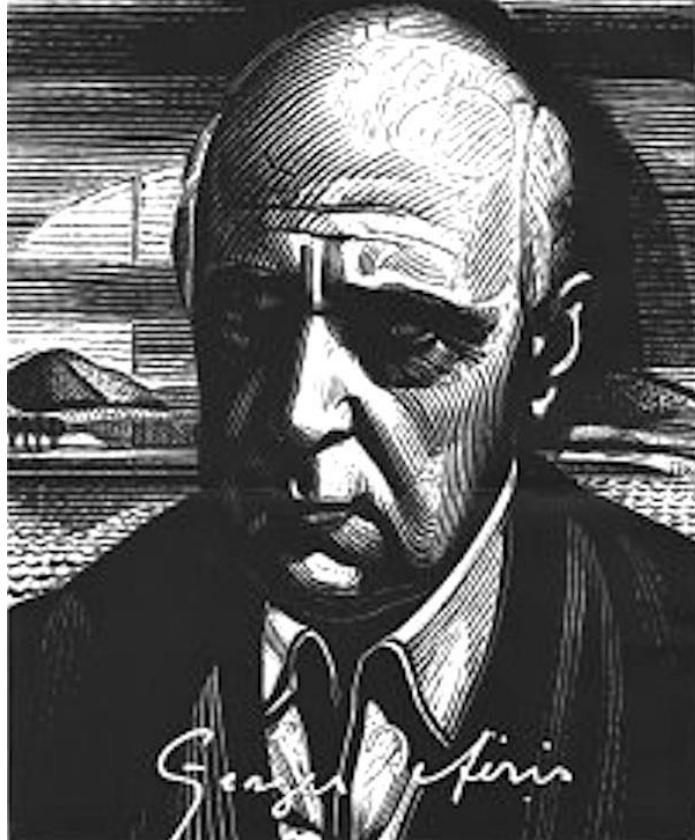
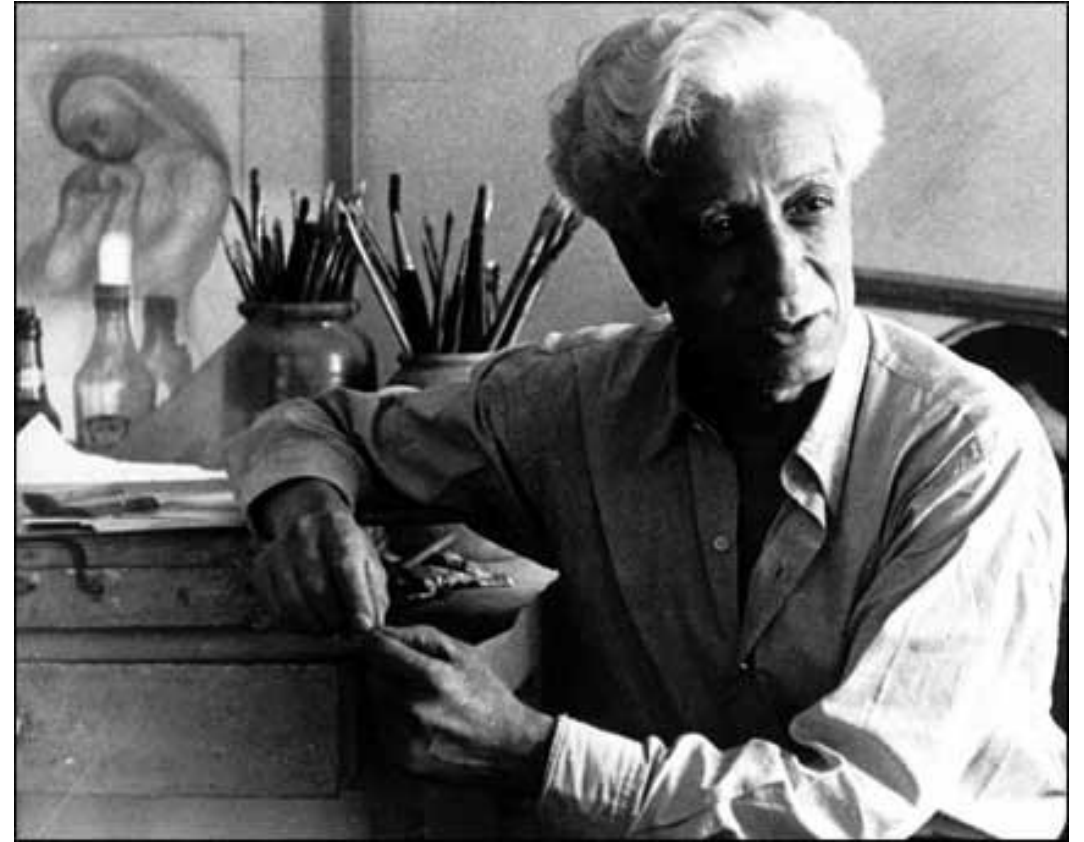
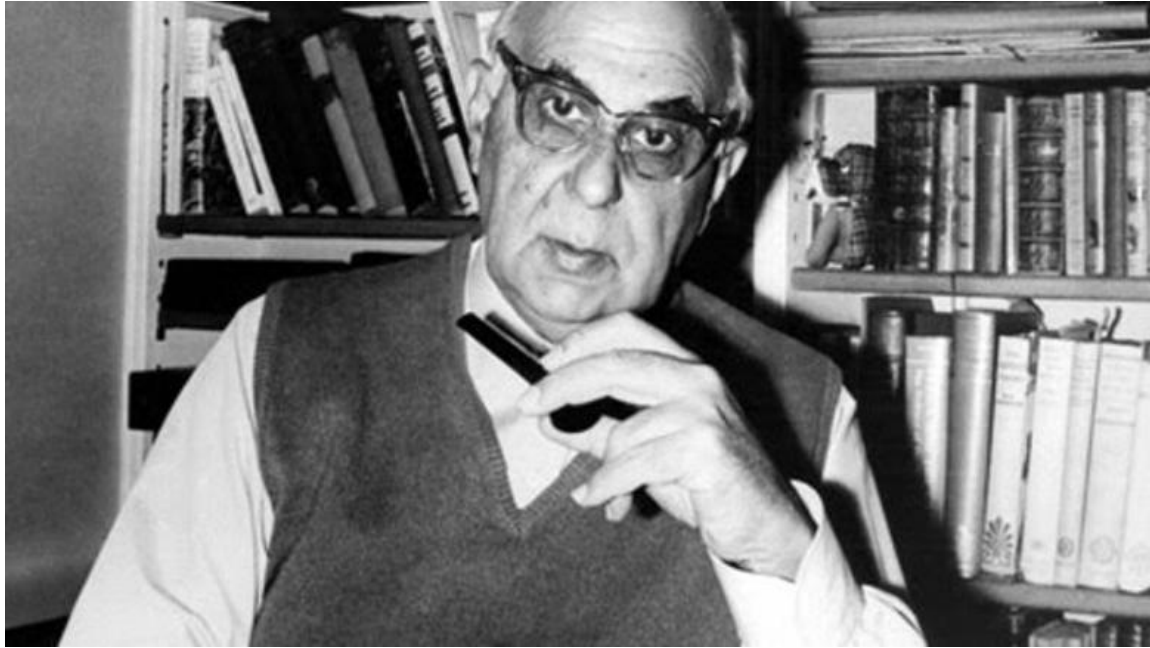

Η σχέση του Σεφέρη με τον Κύπριο ζωγράφο Αδαμάντιο Διαμαντή
Γιούλη Χρονοπούλου
Νοέμβριος 2018

Ο ποιητής και ο ζωγράφος

Σεφέρης (1900-1971) – Διαμαντής (1900-1994)

Η ταινία
συμπαγωγή
Ελλάδας -
Κύπρου (2012)

Γυρίσματα
στην Κύπρο
2011

Γυρίσματα στην Κύπρο

Γυρίσματα στο σπίτι του Σεφέρη

Τα δεδομένα και τα ντοκουμέντα της σχέσης

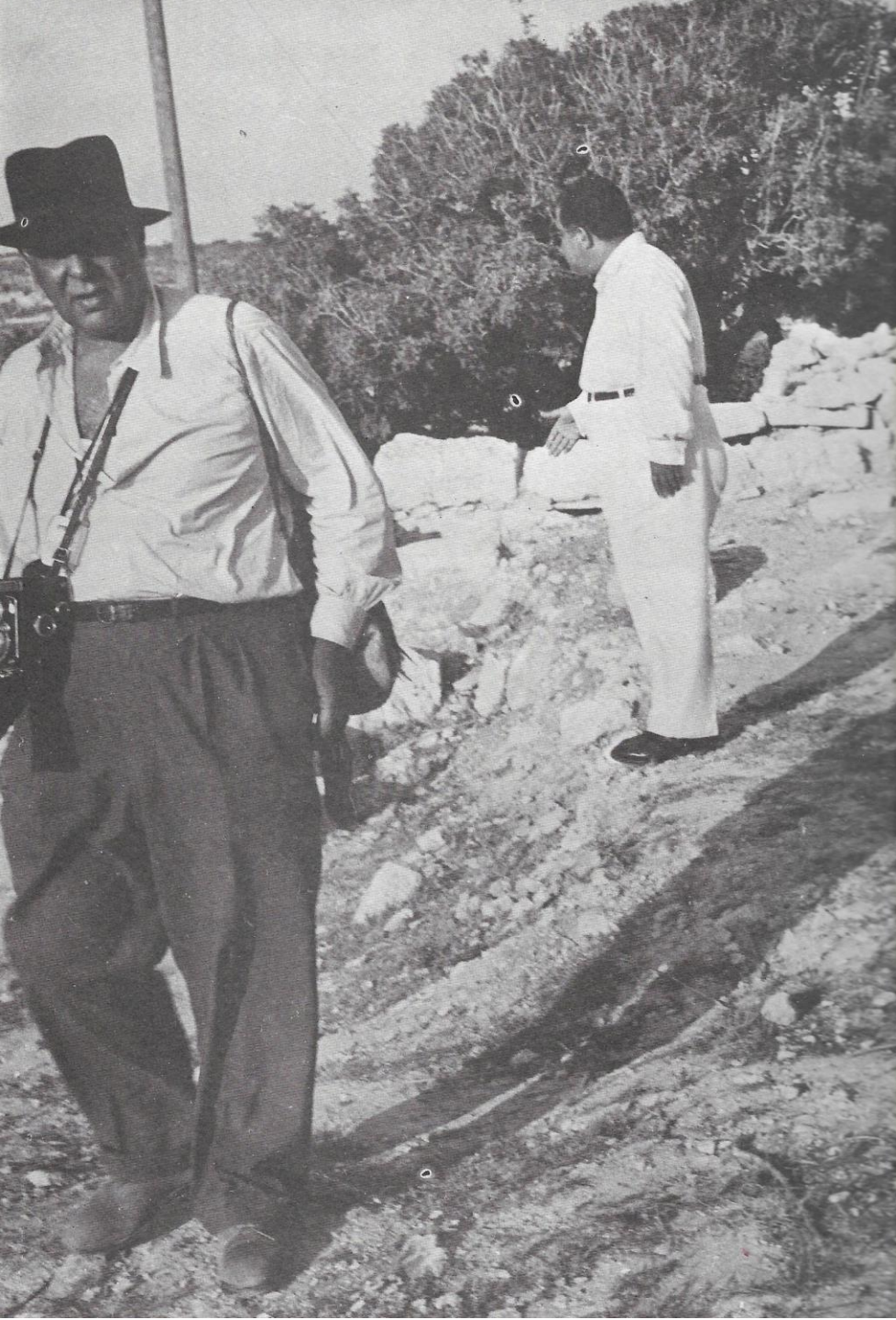
- Η γνωριμία
- Η εκδρομή – οι εκδρομές / το ποίημα «Λεπτομέρειες στην Κύπρο»
- Οι συναντήσεις
- Η φιλία
- Η αλληλογραφία (επιστολές, ευχετήριες κάρτες)
- Οι αμοιβαίες αφιερώσεις
- Τα δώρα

Η γνωριμία

- Γνωρίστηκαν τυχαία στην πρώτη (ουσιαστικά) επίσκεψη του Σεφέρη στην Κύπρο (Νοέμβρης 1953), στο Μουσείο Λαϊκής Τέχνης, που είχε ιδρύσει ο Διαμαντής και όπου βρισκόταν πολλές ώρες, όταν δεν είχε μάθημα στο παρακείμενο Παγκύπριο Γυμνάσιο.

Η επαφή

- Η γνωριμία τους συμβάλλει στην επαφή του Σεφέρη με τον πραγματικό κόσμο της Κύπρου, με το τοπίο, τους ανθρώπους, τις παραδόσεις.
- *«Όταν σκέπτομαι Κύπρο πάντα σκέπτομαι εσένα και ίσως σ' εσένα οφείλω τη συγκίνηση που αισθάνομαι πάντα κοιτάζοντας ορισμένα πρόσωπα του νησιού σου, αυτό το ύφος που πάει τόσο βαθιά στα περασμένα.» (12/5/1959)*

Τα δώρα του Διαμαντή στον Σεφέρη

- Ο πίνακας «Τα Λεφκοκάρκα» (Τα φουντούκια)
- Στην πραγματικότητα, δώρο του Ευ. Λουΐζου
- Σεφέρης: *«Τα Λεφκοκάρκα βολεύτηκαν σ' ένα καλό κάδρο και τα χαίρεται πολύς κόσμος»* (22/2/1959)
- Ο Σεφέρης έλεγε πως σ' έκανε να το αγγίζεις. Ισχυριζόταν ότι «αυτή την αφή σου δίνει στις καλύτερες επιδόσεις του ο Διαμαντής».
- Πίστευε στην πνοή του έργου του, στην καθαρότητα των χρωμάτων του, στην επίμονη αναζήτηση της αλήθειας.

- Ο πίνακας πορτρέτο του Παπακωνσταντίνου (του «καλόγερου» από τις Λεπτομέρειες στην Κύπρο)
- Διαμαντής: «Στέλλω το σχέδιο του Παπακωνσταντίνου ... ένα ενθύμιο της περιπλάνησης της ηλιόλουστης ημέρας της Νήσου, την κουβέντα που κρατούσες τον παπά για να κάνω το σχέδιο... και τον Παπακωνσταντίνο μ' ένα βλέμμα στο βάθος – μακριά πολύ μακριά – σαν τον μάντην Κάλχαν θα έλεγα...»
- Σεφέρης: «Τώρα ο «Κάλχας» σου μέσα στο πλαίσιό του... αψηλός, αρχαϊκός και στερεός, με κοιτάζει κάπου – κάπου και μου θυμίζει πως υπάρχει ακόμα άνθρωπος στον κόσμο.»
- Η κουβέντα που ξεκίνησε για απασχόληση, προκειμένου να τον ζωγραφίσει ο Διαμαντής συνεπήρε και συγκίνησε τον Σεφέρη.

Κι ακόμη

- Ένας πίνακας με δυο γυναίκες «Μάνα και κόρη» του 1953, που τον έστειλε το 1959
- *«Θέλω να έχεις τώρα την εικόνα της παλιάς εποχής του 53»*
- Ο Σεφέρης απάντησε: *«Θα μείνουν κι αυτές στο κυπριακό μου εικονοστάσι. Σ' ευχαριστώ.»*
- Το ζωγραφισμένο απ' τα χέρια του σταμνάκι, *«είναι χαριτωμένο ...γεμάτο απ' τη λεβεντιά του Διαμαντή»*, *«Του έκαμα μια βάση από αναθρήκα και στέκεται τώρα περήφανο και ψηλομύτικο.»* (1955)
- Σχέδιο με κατσίκες
- Σεφέρης: *«Μοναδική η ειδυλλιακή απλότητα του σχεδίου»*
- Άλλα σκίτσα, π.χ. το εικονοστάσι της Αχειροποιήτου (*«μου ζήτησε και του το σκίτσαρα σ' ένα χαρτάκι για το βιβλίο του»* - είχε φτιάξει 3 άλμπουμ με φωτογραφίες και άλλα αναμνηστικά από την Κύπρο)
- Γραμματόσημο (ιδιωτικό) που φέρει την υπογραφή του Διαμαντή

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΕΦΕΡΗ

Α. Διαμαντής

Δυο μεταθανάτια δώρα

- Έκδοση Διαμαντή για το ποίημα «Λεπτομέρειες στην Κύπρο», με όλες τις λεπτομέρειες, τις εικόνες και τις επεξηγήσεις της εκδρομής.
- Η αφιέρωση του έργου «Ο κόσμος της Κύπρου» στον Σεφέρη, στον οποίον ανήκε ο τίτλος.

Στόν Διαμαντή

Η μικρή κουκουβάγια εΐτανε πάντα έπει
σκαρφαλαμένη στ'άνοιχτάρι τ'Αγίου Μάμα,
παραδομένη τυφλά στο μέλι του ήλιου
έδω ή άλλοθι, τώρα, στά περασμένα: χόρευε
μ'ένα πετίο ρυθμό τό φθινόπωρο.
Άγγελοι ξετυλίγανε τόν ουρανό
καί χάζευε ένας πέτρινος καμαροφρύδης
σέ μιά γωνιά τής στέγης.

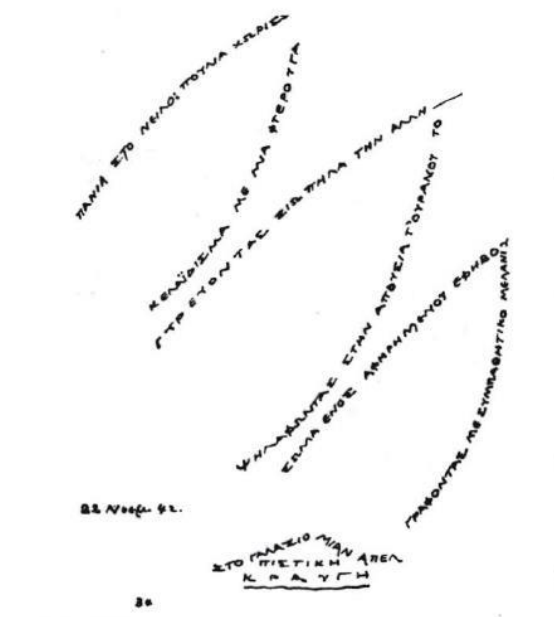
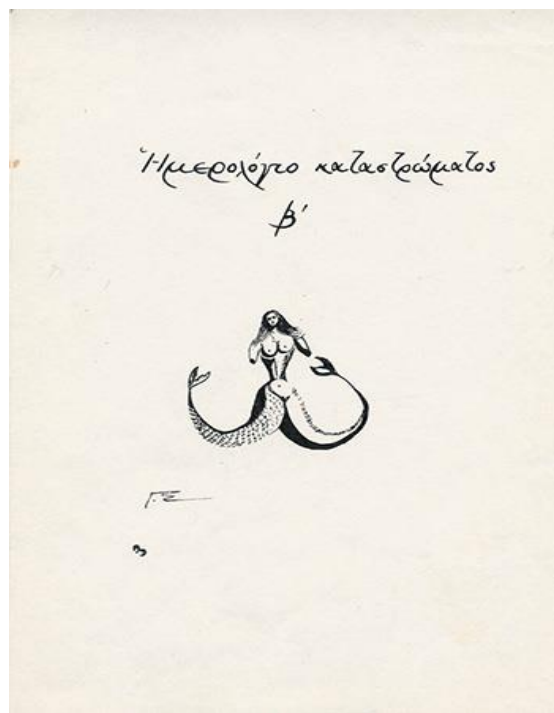
Τότες ήρθε ο καλδγερος· σκουφί, κοντόρασο, πέτσινη ζώνη
κι'έπιασε νά πλουμίζε τήν κολόκα.
Αρχισε άπ'τό λαιμό· φοινικίες λέκια καί δαχτυλίδια.
Επειτα, κρατώντας στήν πλατείά παλάμη τή στρογγυλή κοιλιά,
έβαλε τόν παραυλακιστή, τόν παραζυγιστή, τόν παραμυλωνά,
καί τόν κατάλαλο,
έβαλε τήν άποστρέφουσα τά νήπια καί τήν άποκαλόγρια,
καί στήν άκρη, σχεδόν άπόκρυφο, τ'άκοίμητο σκουλήκι.

Εΐταν ώραΐα όλ'αυτά, μιά περιδιάβαση.
Ομως τό ξύλινο μαγγανοπήγαδο, τό λέν'λακάτιν,
κοιμισμένο στόν Ίσκιο τής καρυδιᾶς
μισό στό χῶμα καί μισό μέσα στό νερό,
γιατί δοκίμασες νά τό ξυπνήσεις;
Είδες πῶς βόγγιξε. Κι'έκείνη τήν κραυγή
βγαλμένη άπ'τά παλιά νεῦρα τοῦ ξύλου
γιατί τήν είπες φωνή πατρίδας;

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ

Τα δώρα του Σεφέρη στον Διαμαντή

- Αφιέρωση του ποιήματος «Λεπτομέρειες στην Κύπρο» στον Διαμαντή (εδώ το δακτυλόγραφο που του έστειλε)
- Αρκετές ακόμη αφιερώσεις (του έστειλνε τα βιβλία του):
- *Ίσως διακρίνεις σ' αυτές τις σελίδες, αγαπητέ μου Διαμαντή, από πού βαστά η αγάπη μου για την Κύπρο. Βηρυτός, Λαμπρή '55 (στον «Ερωτόκριτο»)*
- *Στον φίλο μου Διαμαντή, που μου θύμισε σήμερα τον Μακρυγιάννη. Με την αγάπη μου Γ.Σ. Λονδίνο, 10 Μαρτίου 1959 (στις «Δοκιμές» με μελέτη για Μακρυγιάννη)*

- «Στον ζωγράφο Διαμαντή, αυτό το τετράδιο που το πλούμισα κάποτε σα μια κολόκα, για να θυμάται τους περιπάτους μας του Δεκέμβρη του 53.»
- Το Ημερολόγιο Καταστρώματος Β' στην πρώτη «πλουμισμένη» χειρόγραφη ιδιωτική έκδοση στην Αλεξάνδρεια το 1944, που ήταν χειροτεχνημένο από τον ίδιον τον ποιητή σε 75 μόνο αριθμημένα αντίτυπα. (Όλα τα αντίτυπα αναπαρήγαν φωτολιθογραφικά ένα χειρόγραφο γραμμένο και εικονογραφημένο από τον ποιητή.)

Ημερολόγιο καταστροφών

- Διαμαντής: «Με συνεκίνησε πολύ η χειρονομία σου να μου στείλεις το πολύτιμο Ημερολόγιο Καταστροφών Β' στη θαυμαστή φωτοτυπική έκδοση του '44, με τα περίφημα σχέδια και την τόσο λογαριασμένη γραφή. Διαβάζοντας τα τραγούδια στην έκδοση αυτή, βλέπεις, ακούεις, αισθάνεσαι νέα πράγματα που βγαίνουν εκτός από το νόημα, μα και από το χειροπιαστό σχεδόν στοιχείο της γραφής και τους σχεδίου...»

Τῆς Μαρῶς.

ΤΑΡΤΕ ΕΙΝΑΝ ΕΝ ΤΗΛΕΟΡΓΑΝΑΙ ΠΑΡ ΤΟΥΤΑ
ΤΟΥΤΟΤΕ ΤΟΥΤΑ ΕΙΝΑΝ ΕΝ ΤΗΛΕΟΡΓΑΝΑΙ
ΤΟΥΤΟΤΕ ΤΟΥΤΑ ΕΙΝΑΝ ΕΝ ΤΗΛΕΟΡΓΑΝΑΙ

ΦΥΛΛΙΣΜΕΝΟΙ

Η ΠΕΛΑΓΙΣΤΟΙ

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΦΙΛΙΑΣ

Όταν πρωτογνώρισα τὸ ζωγράφο Διαμαντῆ τὰ μαλλιά του ἦταν ἄσπρα, ὅμως τὸ σῶμα του, λεπτὸ καὶ εὐλύγιστο, εἶχε τὴ ζωηράδα τοῦ νέου ἀνθρώπου. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πὺ ταξίδευα στὴν Κύπρο, καθὼς τέλειωνα τὸ φθινόπωρο, ἐδῶ καὶ ἔντεκα χρόνια.¹ Τότε, καὶ τὸν κατοπινὸ χρόνο, τριγύρισα πολὺ τὸ νησὶ μαζί του· τὰ μάτια του συντρόφευαν τὰ δικά μου. Ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πὺ ἀγαπᾷ κανεὶς ἀμέσως· εἶχε τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἀγάπης· τὸ ἴδιο καὶ ἡ ζωγραφικὴ του. Ἀπὸ τότε συναντηθήκαμε σπάνιες φορές, ὅπως τό ’φερνε ἡ μοίρα, ἀλλὰ ἡ παρουσία του εἶναι πάντα παρούσα στὴ μνήμη μου σὲ καλὲς καὶ κακὲς στιγμές.

Δὲ μοῦ εἶναι εὐχάριστο νὰ συγκατοικῶ πολὺ μὲ ζωγραφικοὺς πίνακες. Ἡ μόνιμη συμβίωση μ’ αὐτὸν μὲ κουράζει — τοὺς κουράζει κι αὐτοῦ. Ὅμως ἔχω κοντά μου δυὸ ἔργα

- «Προσφορά φιλίας» στὴν ἐκθεση τοῦ Διαμαντῆ – το στέλνει 12/2/64 (κείμενο γιὰ τὸν κατάλογο τῆς μεγάλης ἐκθέσης τοῦ Διαμαντῆ στὴ Λευκωσία)
- Αναφέρεται στὴ γνωριμία τους, στὰ δύο ἔργα αναλυτικὰ, στὴν πορεία του.
- «Ὅσο προχωροῦν τὰ χρόνια θὰ ’λεγες πως ὁ Διαμαντῆς ανοίγει καινούριες πηγὲς δροσιᾶς – τῆς δροσιᾶς τῆς ωριμότητος... Μ’ ἀρέσει ἡ ικανότητα πὺ ἔχει νὰ διυλίζει τὰ περιττὰ καὶ νὰ βρίσκει τὸν ἀληθινὸ τόνο, ἐκείνον πὺ συμφωνεῖ μὲ τὸν εαυτὸ του. Δὲν ἔχει τίποτε το τεχνητό, δὲν παίρνει πόζες, δὲν καταφεύγει σὲ στρατηγήματα. Εἶναι ἀτόφιος. ... Δὲν τὸν ἀπασχολοῦν οἱ σχολές ἢ τὰ μανιφέστα. Γυρεύει πάντα τὴν ἀλήθεια τοῦ...»

ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΦΙΛΙΑΣ

“Όταν πρωτογνώρισα τὸ ζωγράφο Διαμαντῆ τὰ μαλλιά του ἦταν ἄσπρα, ὅμως τὸ σῶμα του, λεπτὸ καὶ εὐλύγιστο, εἶχε τὴ ζωηράδα τοῦ νέου ἀνθρώπου. Ἦταν ἡ πρώτη φορὰ πὺ ταξίδευα στὴν Κύπρο, καθὼς τέλειωνα τὸ φθινόπωρο, ἐδῶ καὶ ἔντεκα χρόνια.¹ Τότε, καὶ τὸν κατοπινὸ χρόνο, τριγύρισα πολὺ τὸ νησιὶ μαζί του· τὰ μάτια του συντρόφευαν τὰ δικά μου. Ἦταν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους πὺ ἀγαπᾷ κανεὶς ἀμέσως· εἶχε τὴν ἀκτινοβολία τῆς ἀγάπης· τὸ ἴδιο καὶ ἡ ζωγραφικὴ του. Ἀπὸ τότε συναντηθήκαμε σπάνιες φορές, ὅπως τό ’φερνε ἡ μοίρα, ἀλλὰ ἡ παρουσία του εἶναι πάντα παρούσα στὴ μνήμη μου σὲ καλὲς καὶ κακὲς στιγμές.

Δὲ μοῦ εἶναι εὐχάριστο νὰ συγκατοικῶ πολὺ μὲ ζωγραφικοὺς πίνακες. Ἡ μόνιμη συμβίωση μ’ αὐτὸν μὲ κουράζει — τοὺς κουράζει κι αὐτοῦ. Ὅμως ἔχω κοντά μου δυὸ ἔργα

- Ο Διαμαντῆς συγκινεῖται. «Δεν ξέρω τι να γράψω για την «προσφορά φιλίας». Δεν ξέρω πῶς μου ’λθε να σου το ζητήσω. Φάνηκες τόσο πρόθυμος, πραγματικά το πρόσφερες πριν σχεδόν το ζητήσω. Είναι σωστό να το κάνει κανεὶς ἀπὸ τοὺς φίλους; Και μου εἶπες τόσα πολλὰ καὶ τόσα καλὰ λόγια με κατανόηση καὶ φιλία.» (29/2/64)

Η φιλία

Τα χαρακτηριστικά και η ουσία της σχέσης

- Σχέση αγάπης (και από τους δύο)
- Σχέση δημιουργικής συνομιλίας, αναζήτησης, γόνιμη πνευματικά
- Η σχέση ήταν ισότιμη, όπως κάθε φιλία. Πάντως, ο Διαμαντής αισθανόταν μεγάλη τιμή για τη φιλία του ποιητή - αισθανόταν ταπεινός. Γράφει στις «Αναμνήσεις» (4/1/1970): *«Τι μπορεί να μας δώσει ένας άνθρωπος σαν τον Σεφέρη! Τι χρέος έχουμε όλοι σ' αυτόν!»*
- Σχέση ισόβια

Η φιλία

- Επηρεάστηκαν αμοιβαία; Ή κάποιος από τους δυο;
- Μάλλον όχι. Όταν γνωρίστηκαν ήταν ολοκληρωμένες προσωπικότητες.
- Ωστόσο, πήραν πολλά ο ένας από τον άλλον.
- Αισθάνονταν τιμή από την αποδοχή του άλλου.

Η αλληλογραφία

- Ο Σεφέρης διατηρούσε αλληλογραφία με πολλούς σημαντικούς ανθρώπους. Ήταν κι ένας τρόπος έκφρασης.
- Το ίδιο και με τον Διαμαντή.
- Ήταν πιστός – ισόβιος φίλος και εξέφραζε αφειδώλευτα την αγάπη και την αφοσίωσή του, τη νοσταλγία του (Παν. Μουλλάς: *ο επιστολικός λόγος είναι ο λόγος της απουσίας*), την ευγνωμοσύνη του, τα συναισθήματά του. Έκανε εξομολογήσεις, έδειχνε μια ανθρώπινη ποιότητα.

“ΚΥΠΡΙΑΚΕΣ” ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ΣΕΦΕΡΗ

(1954-1962)

Από την αλληλογραφία του με τον
Γ. Π. ΣΑΒΒΙΔΗ

ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Η αλληλογραφία

- Σεφέρης και Διαμαντής διατήρησαν συστηματική αλληλογραφία από τη γνωριμία τους (1953) μέχρι το θάνατο του Σεφέρη (1971)
- 70 επιστολές, κάρτες, αφιερώσεις
- 21 επιστολές και 8 κάρτες του Σεφέρη
- 32 επιστολές και 7 κάρτες του Διαμαντή
- Η συνομιλία τους είναι τρυφερή, με διάθεση προσφοράς, φιλοξενίας, προσμονή συνάντησης, που δεν ήταν εύκολη ούτε γινόταν όσο συχνά και σε διάρκεια προσδοκούσαν. Δεν υπήρξε στιγμή δυσaréσκειας ή παρεξήγησης. Υπήρχε πραγματική αγάπη, έλειπε κάθε αίσθηση συμφέροντος.
- Η αλληλογραφία τους ολοκληρώνει την εικόνα τους, φωτίζει την προσωπικότητά τους

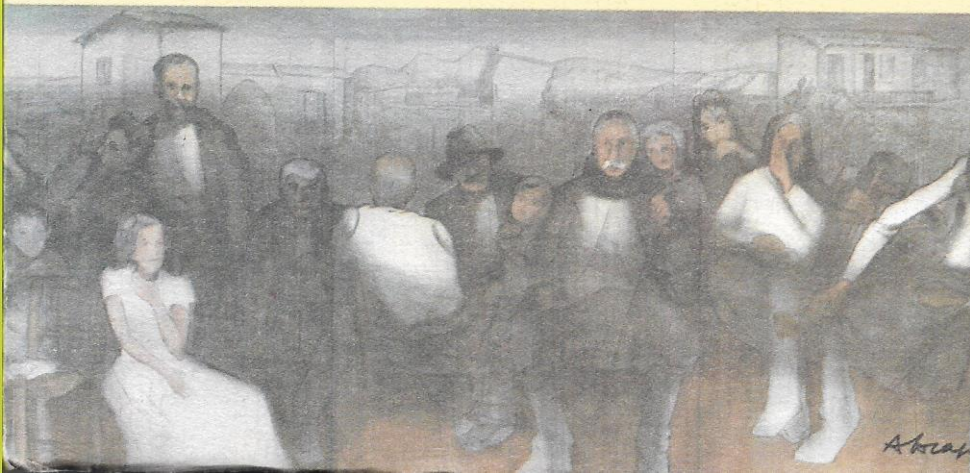
Ἀδαμάντιος Διαμαντῆς & Γιώργος Σεφέρης

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

1953-1971

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Μιχάλης Πιερῆς

στιγμή

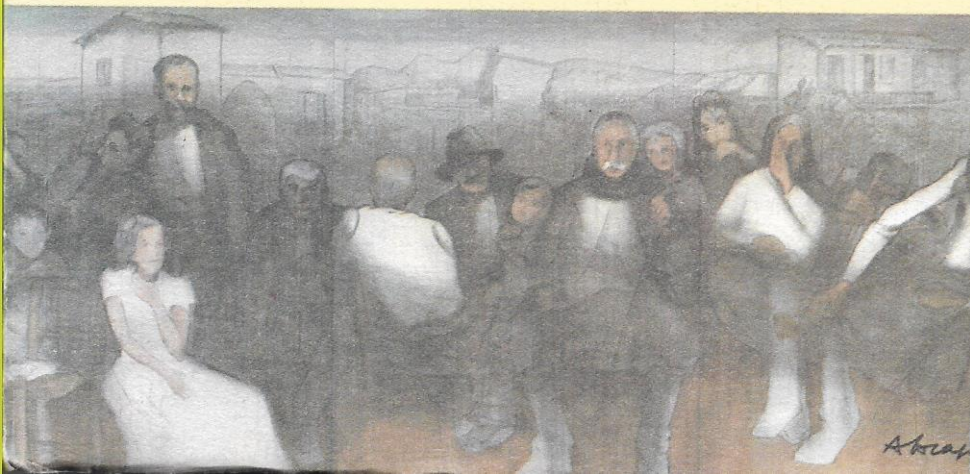
Ἀδαμάντιος Διαμαντῆς & Γιώργος Σεφέρης

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

1953-1971

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
Μιχάλης Πιερῆς

στιγμή

Η αλληλογραφία

- Οι συνηθέστερες προσφωνήσεις «Αγαπητέ μου Γιώργο», «Αγαπητέ μου Διαμαντή»
- Αποφωνήσεις: «Δικός σου Διαμαντής, με πολλή αγάπη, με όλη μας την αγάπη», «Με όλη μου την αγάπη, Σεφέρης». «Δικός σου, Γιώργος», κάποιες φορές «Γιώργος και Μαρώ», «Διαμαντής και Αντουανέτ», επίσης «Σεφέρηδες», «Διαμαντήδες»

Τα θέματα της αλληλογραφίας

- Μιλούσαν για:
- τέχνη, δημιουργικότητα, έμπνευση, τα εμπόδια που θέτει η υποχρεωτική ενασχόληση με το βιοπορισμό, την κοινωνική όψη της τέχνης, τη σχέση του καλλιτέχνη με τον κόσμο και την εποχή του (ειδικά εκείνη την ταραγμένη εποχή)
- τη ζωή, τα καθήκαστα του νησιού
- τα προσωπικά και οικογενειακά νέα
- την πολιτική κατάσταση, το Κυπριακό και τους Άγγλους (με τους οποίους σε προσωπικό επίπεδο σχετίζονται και οι δύο).
- Ο Διαμαντής, πάντως, είχε τη διακριτικότητα να μην μιλά για το Κυπριακό, παρά ελάχιστα, όσο ο Σεφέρης ήταν επίσημα αναμεμειγμένος σ' αυτό. Επιπλέον, δεν ήθελε να τον επιβαρύνει με την αγωνία του.
- Γενικά υπήρχε ισορροπία προσωπικών – πνευματικών - κοινωνικών θεμάτων.

Η ουσία της σχέσης, η συγκολλητική ουσία

- Οι κοινές αξίες που τους ενώνουν - Η αγάπη τους για τα ίδια πράγματα.
- Λαϊκός πολιτισμός (παρά τον μοντερνισμό του Σεφέρη)
- Κοινή αντίληψη για την αποστολή της τέχνης – το γενικό, το συλλογικό, το ανθρώπινο με την καθολική έννοια.
- (Και οι δύο άντρες δημιουργοί χαρακτηρίζονταν από το ενδιαφέρον τους για το συλλογικό καλό. Η συλλογικότητα, το γενικό βρίσκονται πίσω από τη δημιουργία και των δύο. Ούτε ο Σεφέρης κάνει προσωπική ποίηση ούτε ο Διαμαντής χαλαρή ζωγραφική. Αυτό φαίνεται προπάντων στις στιγμές συλλογικού πόνου, σ' εκείνες τις κορυφαίες στιγμές που έζησαν και οι δύο, π.χ. Κυπριακό).
- Και η σιωπή;
- Η διχοστασία καλλιτεχνία - βιοπορισμός
- Η αγνότητα της Κύπρου, η αγάπη για την Κύπρο (μια νέα πατρίδα για τον Σεφέρη)
- Η προσπάθειά τους να αφουγκραστούν τη φωνή πατρίδας. Η αναζήτηση της ιστορικής συνέχειας, η συγκίνηση από τις ίδιες λεπτομέρειες. Η ουσία του ανθρώπου.
- Το Κυπριακό

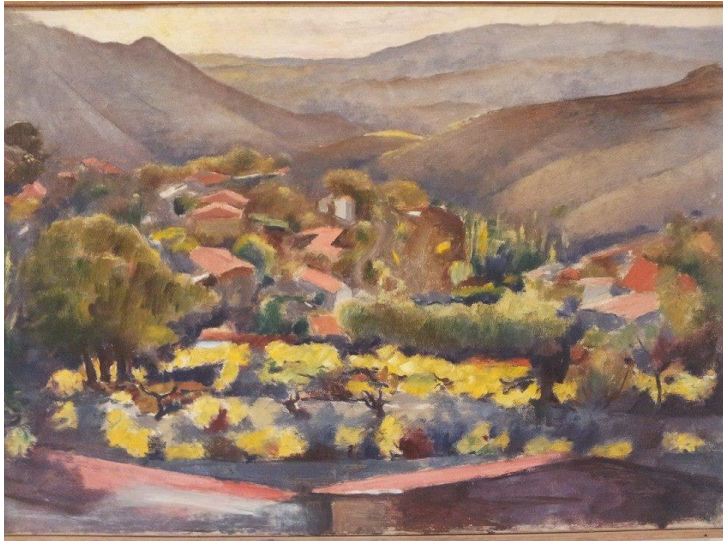
Λαϊκός πολιτισμός – λαϊκή παράδοση

- Ο Διαμαντής είχε πάθος με το λαϊκό στοιχείο. (Ιδρυτής και πρώτος Διευθυντής του Μουσείου Λαϊκής Τέχνης, όπου αφιέρωσε «ανυπολόγιστο χρόνο και κόπο».) Εκεί θεωρούσε ότι «βρίσκεται η πηγή και το ζυμάρι της φυλής».
- Η ζωγραφική του τρεφόταν από την επαφή με τον λαϊκό κόσμο, με τα χωριά, με τις ρίζες.
- Ζωγράφιζε παντού εκατοντάδες σχέδια εκ του φυσικού.

Έμπνευση από τα χωριά

- Το πρώτο σπίτι του Διαμαντή στον Άγιο Θεόδωρο
- Γράφει στον Σεφέρη: «*Ο Άγιος Θεόδωρος είναι το χωριό που από το 1931 μου απεκάλυψε τον κόσμο της Κύπρου...Αισθάνομαι την ανάγκη να ριζώσω.*»

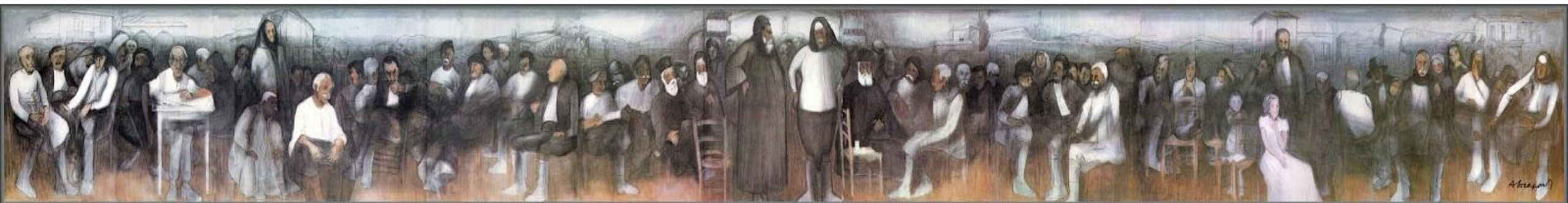
«Ο κόσμος της Κύπρου» (1967- 1972)

- Εμβληματικό έργο
σύνοψης ενός κόσμου
- 17,5 X 1,75 μέτρα,
ακρυλικό
- 67 μορφές (κατά βάση
χρησιμοποιήθηκαν σχέδια
που ζωγράφισε εκ του
φυσικού μεταξύ των ετών
1931 και 1959 – κεντρική
φιγούρα, μάλιστα, ο
Παπακωνστάντινος)

«Ο Κόσμος της Κύπρου»

- Το έργο έχει λαϊκό, αλλά και επικό χαρακτήρα.
- Αποτυπώνει τον γνήσιο κόσμο, την αυθεντική ζωή των Κυπρίων, δίνοντας έμφαση στο καθολικό. Μορφές-σύμβολα, που συνθέτουν τον παραδοσιακό κόσμο της Κύπρου.
- «Σύνοψη του κόσμου σε ένα μεγαλειώδες έργο. Ζωοφόρος της σύγχρονης ζωής. Ένας κόσμος σε στιγμές ειρηνικές, ένας κόσμος που καθημερινά νοθεύεται και πάει να χαθεί. Μνημείο ενός κόσμου που αλλοιώθηκε.»
- Διαμαντής: *«Θα μείνω πιστός στον κόσμο μου, όσο υπάρχει...»*

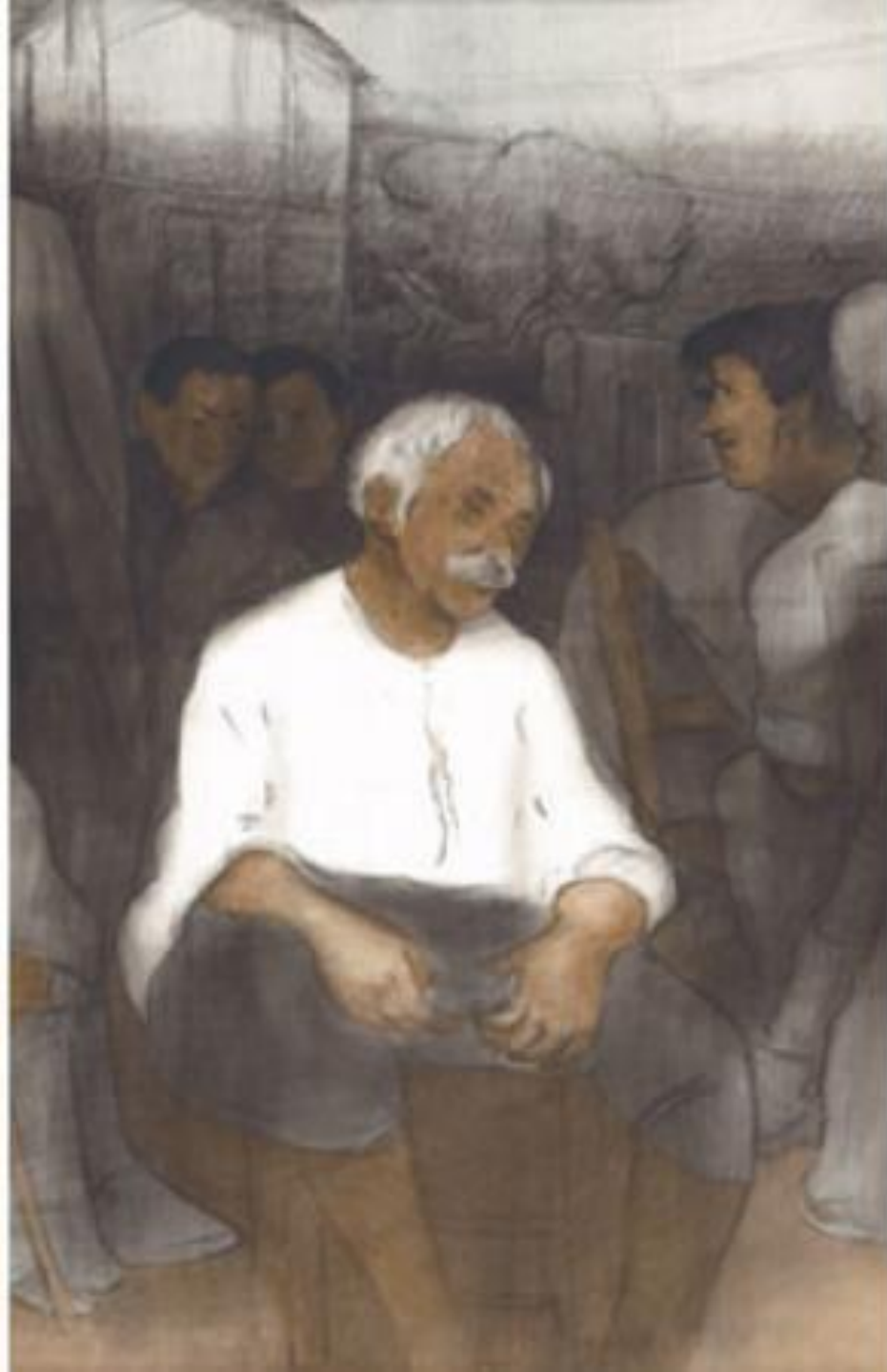
Ο τίτλος του έργου

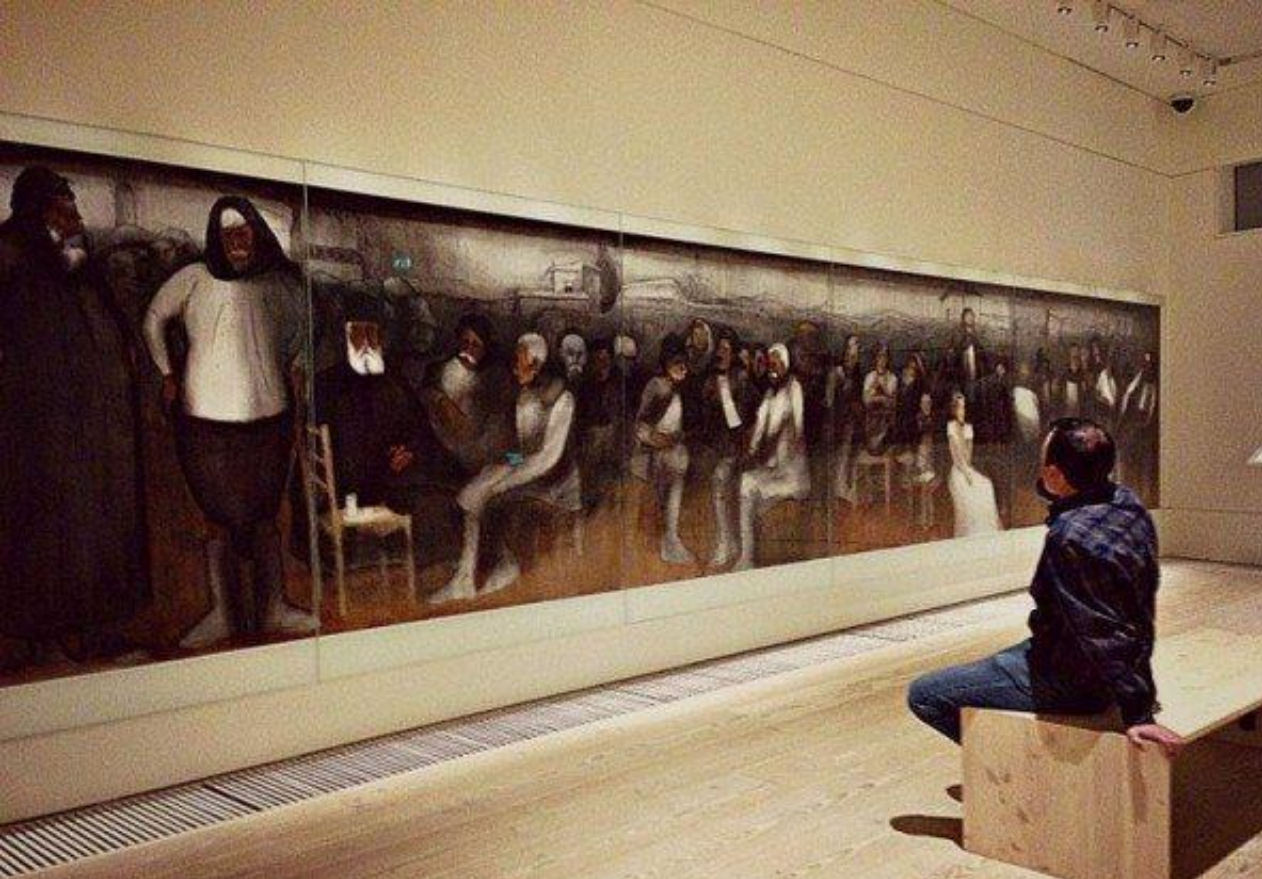
- Αρχικός τίτλος: «Δημογραφία»
- Ο τίτλος «Ο κόσμος της Κύπρου» ανήκει στον Γιώργο Σεφέρη: «Στον κόσμο της Κύπρου, Μνήμη και Αγάπη» (στο βιβλίο «Κύπρον, ου μ' εθέσπισεν...»).
- Διαμαντής: *«Νομίζω πως ο Κόσμος της Κύπρου ταιριάζει καλύτερα. Όπως θα αναγνωρίσετε η διατύπωση αυτή είναι του Γιώργου Σεφέρη... Τον εδανείστηκα. Ο ποιητής ήξερε πως δούλευα σε κάτι τέτοιο. Δυστυχώς δεν πρόλαβε να την δει, όταν τον περιμέναμε τον Αύγουστο του '72. Η σκέψη μου ήταν να αφιερώσω ως αντίδωρο την εικόνα στον ποιητή.»*
- «Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ» στον Γιώργο Σεφέρη Μνήμη και αγάπη /Λυπούμαι που δεν πρόλαβα να το κάμω όσο ζούσε ο ποιητής
- 15 Νοεμβρίου 1974».

«Ο Κόσμος της Κύπρου» εκτίθεται στη μόνιμη έκθεση κυπριακής τέχνης της Λεβεντείου Πινακοθήκης

Ο Σεφέρης και ο λαϊκός πολιτισμός

- Και ο Σεφέρης αποζητούσε την επαφή με τους λαϊκούς ανθρώπους.
- Συνομιλούσε συχνά με απλούς ανθρώπους της υπαίθρου πάντα με ένα σημειωματάριο στο χέρι.
- Πίστευε πως αυτοί ξέρουν να του διδάξουν αυθεντικά τον «ελληνικό ελληνισμό».
- Εκτιμούσε ανθρώπους σαν τον Θεόφιλο ή τον Μακρυγιάννη, με τους οποίους ασχολήθηκε.
- Αξιολογούσε ως σπουδαία την κληρονομιά του Ερωτόκριτου και στη γλώσσα.
- Υποστήριζε πως η ελληνική πνευματική κληρονομιά συχνά *«πάει και φωλιάζει ανάμεσα στους ανώνυμους»*.
- Η λαϊκή παράδοση αποτελεί για τον Σεφέρη φορέα της αξίας της ανθρωπιάς.

Οι συνομιλίες του με λαϊκούς ανθρώπους

- Ο Σεφέρης αναφέρεται στη συνομιλία του με χωρικούς της Κύπρου, που του θύμισαν τον Μακρυγιάννη.
- *«Κουβέντιασα ένα βράδυ με έναν από τους ποιητάρηδές σας· μου είπε και ορισμένες παρατηρήσεις για την ποιητική δημιουργία που θα χαιρόμουν αν τις άκουα από το στόμα ενός πολύ μορφωμένου ποιητή (...) Ένα πράγμα που μου έκανε εντύπωση εδώ στην Κύπρο, (είναι) τούτο: Βρισκόσαστε πολύ πιο κοντά από εμάς στις πηγές, θέλω να πω στη ζωντανή, αυθόρμητη, ομαδική λαϊκή δημιουργία».*
- (Συνέντευξη στον Κύπρο Χρυσάνθη, 1954)

- Το ίδιο και με τον Παπακωνστάντινο, τον «καλόγερο» από τις «Λεπτομέρειες στην Κύπρο».
- Αρχικά του έπιασε κουβέντα, γιατί είδε πως ο Διαμαντής τον σχεδίαζε (για να συνεχίσει με άνεση το σκίτσο του), στη συνέχεια όμως συγκλονίστηκε από την εξιστόρησή του (πώς έχασε το ξενιτεμένο του παιδί, που τη μέρα της επιστροφής στην πατρίδα έπεσε θύμα βόμβας σε επιδρομή των Γερμανών κατά του Λονδίνου) και παρακολουθούσε την αφήγηση με αληθινή προσήλωση και συμπόνια.

Ο Σεφέρης και η λαϊκή τέχνη

- Ασχολήθηκε και με τη λαϊκή ζωγραφική (Θεοτοκόπουλος, Θεόφιλος, βυζαντινή αγιογραφία των μοναστηριών της Καππαδοκίας), αλλά και τη χειροτεχνία της Κύπρου.
- Μάζευε κολόκες (κολοκύθες σκαλισμένες και επιζωγραφισμένες, λαϊκή παραδοσιακή τέχνη της Κύπρου)
- Έλεγε ότι το πλούμισμα της κολόκας σχετίζεται με την ομηρική περιγραφή της διακόσμησης της ασπίδας του Αχιλλέα.

-
- Ο Διαμαντής εντυπωσιάστηκε εξ αρχής με το ενδιαφέρον του για τη λαϊκή τέχνη.
 - *«Κατεβρόχθισε τα λίγα μας τότε εκθέματα με απληστία... Δεν είναι συνηθισμένο να βρίσκεις ανθρώπους που ασχολούνται με τον λόγο, να εκτιμούν τόσο σωστά και να διατυπώνουν αληθινές παρατηρήσεις για έργα τέχνης, ειδικά λαϊκής.»*

Το λαϊκό στοιχείο στο έργο του

- Πέρασε στο έργο του στοιχεία της λαϊκής παράδοσης:
- Ο καλόγερος: λαϊκή συμβολική μορφή, που εμφανίζεται ταπεινά σε αρκετά ποιήματα.
- Λειτουργεί συμβολικά ως στέρση ελευθερίας και ανάγκης αποκατάστασης της δικαιοσύνης

Το σύμβολο της γοργόνας

- Το λαϊκό σύμβολο της γοργόνας γίνεται σύμβολο του Σεφέρη.
- Εκδίδει όλα του τα βιβλία με σήμα τη γοργόνα στο εξώφυλλο.
- Από τον Μεγαλέξανδρο μέχρι τη Γοργόνα-Παναγιά της λαϊκής παράδοσης
- Ο καλόγερος και η γοργόνα, εκφράζουν μ' έναν τρόπο τον καημό της Ρωμιοσύνης, όπως έχει γραφτεί.

Από το σπίτι του Σεφέρη (ζωγραφισμένες γοργόνες από τον ίδιο, όλα
τα εξωτερικά φωτιστικά του σπιτιού με σκαλισμένη γοργόνα)

Η αναζήτηση της ελληνικότητας (γενιά του 30)

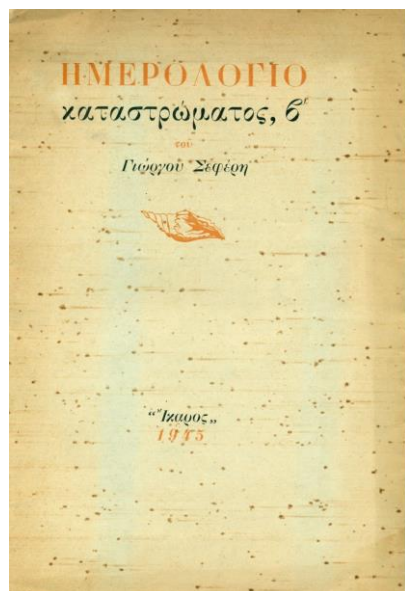
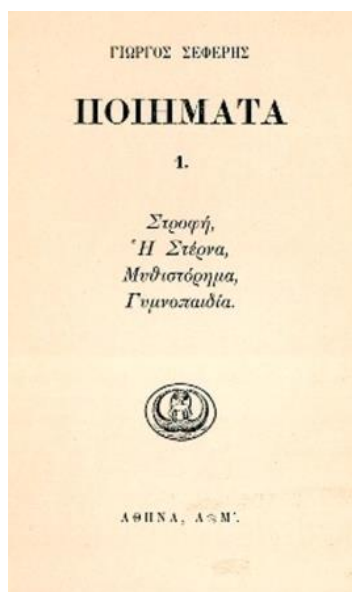
- Εκπροσωπούν και οι δύο τη γενιά του 30.
- Η σύνδεση ως προς τα θέματα και ως προς την αναζήτηση της ελληνικότητας της γενιάς του 30
- Μοντερνισμός και ελληνικότητα
- Και οι δυο πέρασαν από πιο παραδοσιακές μορφές έκφρασης σε πιο μοντέρνες (όχι στον ίδιο βαθμό, λιγότερο ο Διαμαντής)
- Ο Σεφέρης από τη «Στροφή» και τη «Στέρνα» στο «Μυθιστόρημα» και στα κατοπινά έργα
- Ο Διαμαντής στις «Αγωνίες»
- Θέματα παραδοσιακά, μορφή πιο μοντέρνα

-
- Στην πραγματικότητα, συνδύασαν συχνά και οι δύο το χαρακτηριστικό της τέχνης της γενιάς του 30: ελληνικό θέμα, μοντερνισμός στην έκφραση

Μοντερνισμός στα σπίτια τους (τέλη δεκαετίας 50)

Η σύνδεση με το συλλογικό – όχι προσωπική τέχνη

- Όλο το έργο του Σεφέρη αποδεικνύει ότι το προσωπικό, το υποκειμενικό υποτάσσεται στο συλλογικό, το εθνικό, το καθολικά ανθρώπινο.
- Πιστεύει στην υπεροχή των έργων που έχουν ως πηγή τους το συλλογικό στοιχείο περισσότερο από το ατομικό (δημοτικό τραγούδι).
- Ταραγμένη εποχή

Η υπέρβαση του ατομικού

- Και ο Διαμαντής διακατέχεται από διαρκή τάση αναγωγής του ατομικού στο συλλογικό με έμφαση στο ουσιαστικό, στο καθολικά ανθρώπινο.
- Η ζωγραφική του δεν είναι μια ηθογραφική περιγραφική τέχνη, αλλά μια ερμηνεία της ζωής, που ξεφεύγει από το ατομικό και αποκτά καθολικότητα και μνημειακές διαστάσεις. Ενδιαφέρεται για το περιεχόμενο, για την πνευματική διάσταση των πραγμάτων.
- Διαμαντής: *«Κι αν φτιάχνεις ζωγραφιές για τον εαυτό σου, πώς μπορεί να σταθεί τέτοιο πράμα!... Και σκέφτουμεται πάλι πώς μπορώ να χαριτολογώ φτιάχνοντας στολίδια τη στιγμή που μια οργή γεμίζει την ψυχή μου, ένα πάθος που φθάνει τα όρια του μίσους.»* (19/5/1955)
- *«Η Κυπριακή τραγωδία έχει επιδράσει πολύ στη δουλειά μου. Με καθήλωσε.»* (12/2/1959)
- Αγγλοκρατία – απελευθερωτικός αγώνας – ανεξαρτησία – δικαιοδικές ταραχές
- Κι όταν εκφράστηκε τελικά έδωσε τις «Αγωνίες».

Οι «Αγωνίες» (1963-1977)

- «Μνημειακή σειρά έργων» 10 έργα
- «Η συνάντηση του ζωγράφου με γεγονότα που έζησε και του δημιούργησαν μια μεγάλη αγωνία για το μέλλον της Κύπρου» (Ελένη Νικήτα), χωρίς να τα εικονογραφεί συγκεκριμένα.
- Τομή και στην καλλιτεχνική του πορεία, νέος τρόπο έκφρασης, για να αποτυπώσει πιο αποτελεσματικά τους φόβους και τις ανησυχίες του: «γνωρίσματα του εξπρεσιονισμού και του κυβισμού και συμβολισμούς, ιδιαίτερα χρωματικούς» (Ελένη Νικήτα).

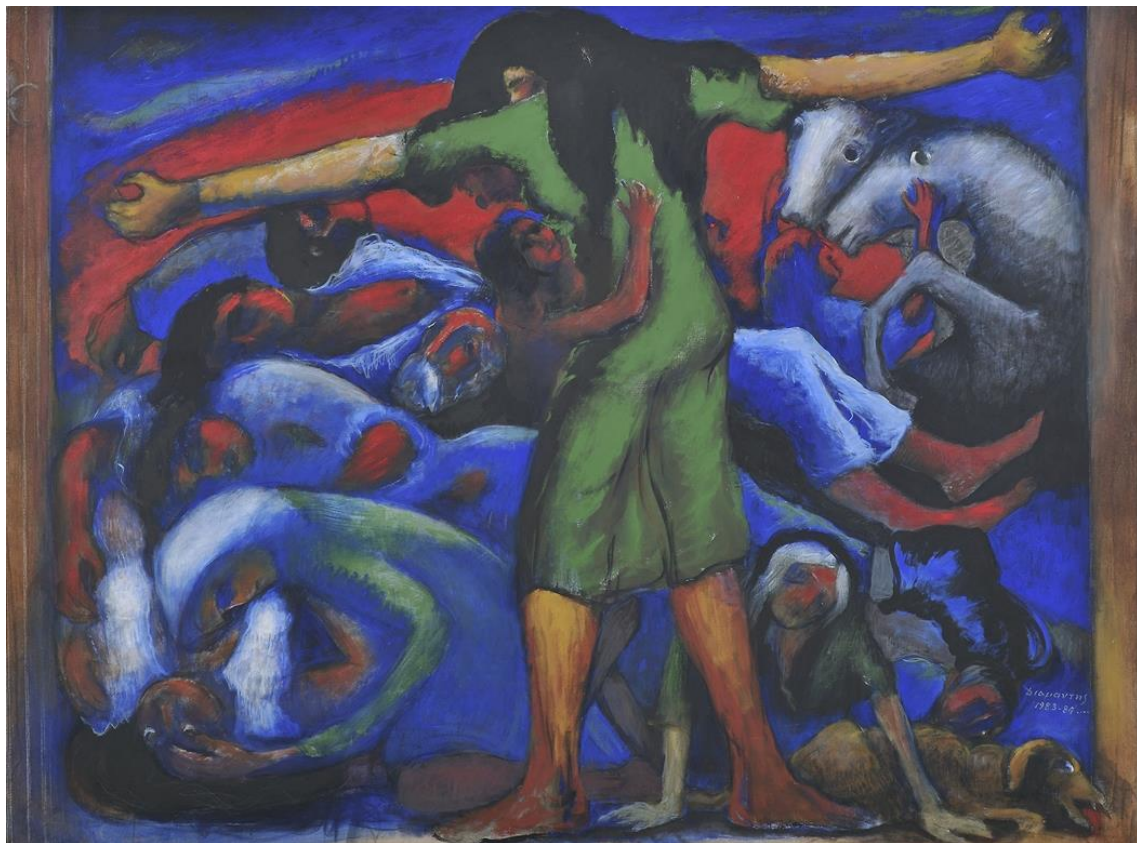

- Οι άνθρωποι - γυναίκες στα περισσότερα έργα, σε αντίθεση με τον Κόσμο της Κύπρου όπου δεσπόζει η ανδρική φιγούρα - προσπαθούν να σώσουν τα παιδιά και τα ζώα τους.
- Δείχνοντας το θύμα και όχι τον θύτη, έδωσε στα έργα μια πανανθρώπινη διάσταση.
- Μορφοποίησε τη βιαιότητα, την απόγνωση, την απανθρωπιά και την καταστροφή που γεννά κάθε μορφή πολέμου και βίας.
- Πρόκειται για έργα που αποτελούν εκδοχές μιας γενικότερης παγκόσμιας ιστορίας των ανθρώπινων παθών.

«Αγωνίες»

«Αγωνίες»

Η διχοστασία (τέχνη – βιοπορισμός)

- *«Πώς συμβιβάζω την ποίηση με τη ζωή;»*
- Διπλός εαυτός. Διπλωμάτης-ποιητής, Ζωγράφος-δάσκαλος (αν και καθηγητής τέχνης).
- Κι οι δυο βίωναν μια διχοστασία για το γεγονός ότι έπρεπε να βιοπορίζονται από άλλο επάγγελμα και να εμποδίζονται στην άσκηση της τέχνης τους
- ιδίως ο Σεφέρης: *«Η ανάγκη να υπηρετώ δύο κυρίους και η αποστροφή μου γενικά για την ερασιτεχνία με βασάνισαν αδιάκοπα».*

- Αυτό το θέμα επανέρχεται συχνά στην αλληλογραφία τους, η ανάγκη αφοσίωσης στην τέχνη τους, εξεύρεσης πολύτιμου χρόνου, προσωπικού χώρου, ακόμα και για τον Διαμαντή, που βιοποριζόταν ως καθηγητής της τέχνης επί 40 χρόνια (1923-1962).
- (Και οι δύο αφυπηρετούν το 1962.)
- Από τις «Μέρες», Κυριακή 7 Αυγούστου [1955], βράδυ
- *«Τον Ιούλιο ξανάπιασα ποιήματα: «Ελένη», «Έγκωμη», «Δαίμων της πορνείας». Η «Ελένη» μου τριγυρνά στο μυαλό από πέρσι, η «Έγκωμη» από πρόπερσι. Θέλω να πω άρχισα να κρατώ σημειώσεις. Μπόρεσα να γράψω, έπειτα από τη στεγνή εποχή που ήταν το πρώτο μισό αυτού του χρόνου, γιατί βρήκα επί τέλους μια βδομάδα διακοπής...»*

- Η αίθουσα τέχνης «Αδαμάντιος Διαμαντής» στο Παγκύπριο Γυμνάσιο.
- Στην επίσκεψή μας, κατά σύμπτωση, τα παιδιά ζωγράφιζαν πίνακα του Διαμαντή.

Η αγάπη για την Κύπρο – η Κύπρος ως πατρίδα

- Και οι δυο κατέγραψαν καλλιτεχνικά (ποιητικά και εικαστικά) τον κόσμο της Κύπρου σε μια δεδομένη ιστορική συγκυρία και εμπνεύστηκαν από αυτόν.
- Η Κύπρος, η αυθεντική, κινητοποιεί τον Διαμαντή. Εξηγεί στον Σεφέρη (12/1/1957) γιατί (μέσα στην ταραχή του αγώνα) έχει σταματήσει να ζωγραφίζει: *«Έχασα τον κόσμο μου των απλών ανθρώπων. Δεν μπορώ να ξαναπάω στα χωριά πλέον. Άραγε θα βρω ό,τι ήταν πριν; και τότε;»*
- Κι αν για τον Διαμαντή αυτό είναι αυταπόδεικτο και αυτονόητο, για τον Σεφέρη είναι εντυπωσιακό.
- Για τον ίδιο η Κύπρος είναι ο τόπος *«όπου το θαύμα λειτουργεί ακόμα»*.
- Η Κύπρος ανήκοντας στο ευρύτερο ιστορικό και πολιτιστικό πλαίσιο του ελληνισμού λειτουργεί ως υποκατάστατο πατρίδας (απέναντι στη σκιώδη πια Μικρά Ασία και στην πρωτεύουσα και τη διανόησή της, που πληγώνει τον Σεφέρη).
- Η πατρίδα στον Σεφέρη έχει και τη μεταφορική σημασία της αυθεντικής, ακέραιης ζωής.

Η Κυπριακή συλλογή – «Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ'»

- Η Κύπρος κινητοποίησε τη δημιουργικότητά του, του έδωσε την αίσθηση επιστροφής στην ατμόσφαιρα των παιδικών του χρόνων, του αποκάλυψε μια αυθεντική και αδιάσπαστη εκδοχή του ελληνισμού στο επίπεδο της γλώσσας, των εθίμων, της κοινωνικής ζωής.
- Η ιδιαίτερη σχέση με την Κύπρο αποτυπώθηκε στη Συλλογή «Κύπρον ου μ' εθέσπισεν» (μετέπειτα «Ημερολόγιο Καταστρώματος Γ'») με χλιαρή ή και αρνητική υποδοχή στην Ελλάδα (πράγμα που ξαφνιάζει τον Διαμαντή: «*Με εξέπληξε η πληροφορία που μου έδωσε νέος φίλος για την κακή υποδοχή που είχαν τα Κυπριώτικά σου ποιήματα στην Ελλάδα...εγώ ένιωσα και νιώθω σ' αυτά τα ποιήματα την ομορφιά και το ξεχωριστό Σεφεριακό ...άρωμα*» (από προσχέδιο γράμματος, που δεν στάλθηκε, 1961)

- «Τα ποιήματα της συλλογής αυτής, εκτός από δύο (Μνήμη, α' και β'), μου δόθηκαν το φθινόπωρο του '53 όταν ταξίδεψα πρώτη φορά στην Κύπρο. Ήταν η αποκάλυψη ενός κόσμου...
- ... Και συλλογίζομαι πως αν έτυχε να βρω στην Κύπρο τόση χάρη, είναι ίσως γιατί το νησί αυτό μου έδωσε ό,τι είχε να μου δώσει σ' ένα πλαίσιο αρκετά περιορισμένο για να μην εξατμίζεται, όπως στις πρωτεύουσες του μεγάλου κόσμου, η κάθε αίσθηση, και αρκετά πλατύ για να χωρέσει το θαύμα. Είναι περίεργο να το λέει κανείς σήμερα· η Κύπρος είναι ένας τόπος όπου το θαύμα λειτουργεί ακόμη.»
(Βαρώσια, Σεπτέμβρης 1955)
- Φωτογραφία Γ. Σεφέρη

Η ανάγκη της πατρίδας

- Σεφέρης προς Διαμαντή: «Πόσο σε καταλαβαίνω. Αυτή την ανάγκη της ρίζας που λες, της ριζωμένης ζωής. Είσαι καλότυχος που φυσιολογικά και αβίαστα, μπόρεσες να βρεις το χώμα σου. Εγώ, είναι άλλη κουβέντα. Τώρα τελευταία την ένιωσα την ανάγκη – αλλά τόποι των παππούδων μου και των γονιών μου δεν υπάρχουν πια για μένα, καταποντίστηκαν. Και αυτό πολλές φορές μου δίνει το συναίσθημα πως είμαι η καλαμιά στον κάμπο. Ένα περίεργο συναίσθημα, υποσυνείδητο, χαμένου κόσμου.» (16/10/64)

- Σεφέρης προς Διαμαντή: «Στο μικρό διάστημα που έμεινα στην Κύπρο, άρχισαν πολλά πράγματα και νομίζω θα με κυνηγούν αδυσώπητα ως που να πάρουν μορφή. Παραξενεύομαι όταν το συλλογίζομαι. Η Κύπρος πλάτυνε το αίσθημα που είχα για την Ελλάδα. Κάποτε λέω πως μπορεί να με πήρε για ψυχοπαίδι της.»
- Φωτογραφία Γ. Σεφέρη

Η αγάπη για την Κύπρο

- Γράφει στον Δημητρακόπουλο: «Πρώτη φορά που ήρθα σ' αυτό το νησί, 15 μέρες τώρα το αυλακώνουμε και μένουμε έκθαμβοι...Θα έπρεπε να κουβεντιάσουμε ατέλειωτα για συναισθήματα και ιδέες που δίνει αυτός ο τόπος....ένιωσα την Ελλάδα πιο ευρύχωρη».
- Γράφει στην αδελφή του Ιωάννα Τσάτσου: «Τον έχω αγαπήσει αυτόν τον τόπο. Ίσως γιατί βρίσκω εκεί πράγματα παλιά που ζουν ακόμη, ενώ έχουν χαθεί για την Ελλάδα ... ίσως γιατί αισθάνομαι ότι αυτός ο λαός έχει ανάγκη απ' όλη μας την αγάπη και όλη τη συμπαράστασή μας. Ένας πιστός λαός πεισματάρικα και ήπια σταθερός. Για σκέψου πόσοι και πόσοι περάσαν από πάνω τους 900 χρόνια (Σταυροφόροι, Βενετσιάνοι, Τούρκοι, Εγγλέζοι). Είναι αφάνταστο πόσο ασήμαντα ξέβαψαν οι διάφοροι αφεντάδες πάνω τους.»

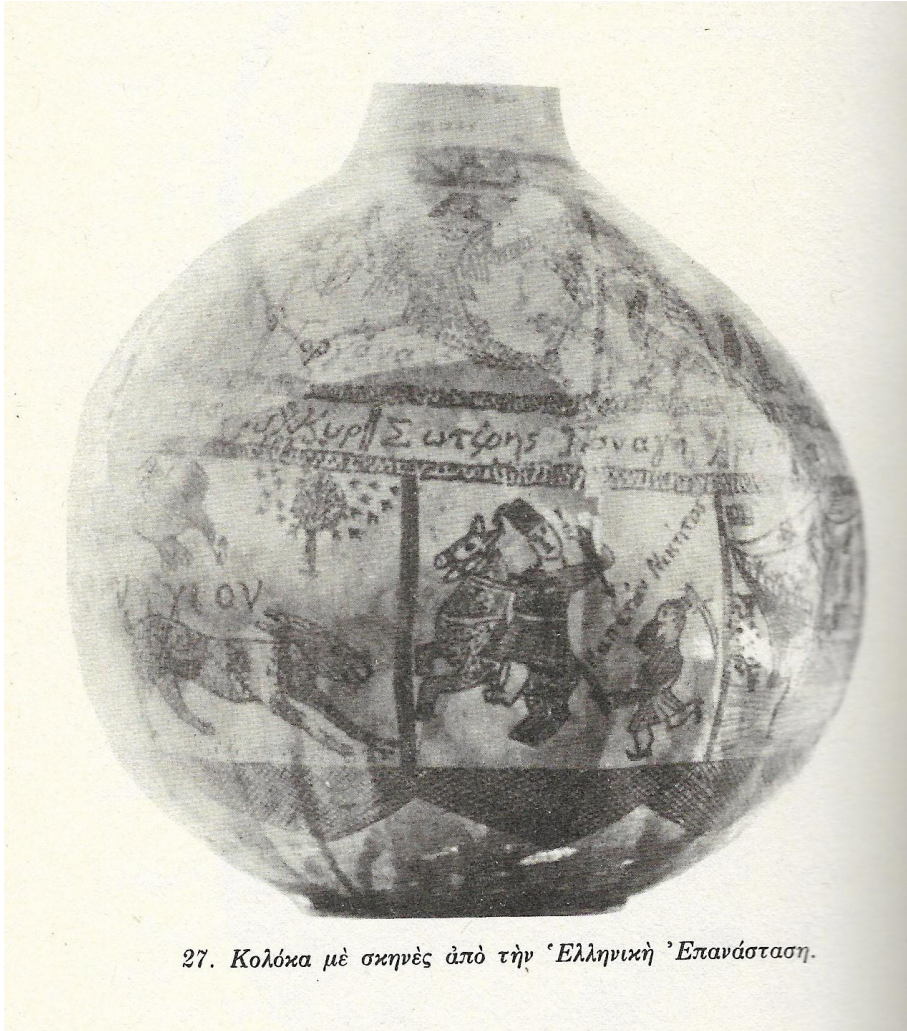
Οι επισκέψεις του Σεφέρη στην Κύπρο

- Όντας πρεσβευτής της Ελλάδας στο Λίβανο, τη Συρία, την Ιορδανία, το Ιράκ από το 1952-1956, επισκέφθηκε την Κύπρο 3 φορές:
- Νοέμβριος – Δεκέμβριος 1953
- Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1954
- Σεπτέμβριος 1955
- πιο σημαντική η πρώτη επίσκεψη.

ιάνναπα, 1953, στο βενετσιάνικο μοναστήρι: κάτω απ' τή σι
ή Μαρώ Σεφέρη και ο Εὐάγγελος Λουίζος.

- Σταθερά συλλογιζόταν ακόμα ένα ταξίδι στο νησί, που δεν μπόρεσε να πραγματοποιήσει. *«Συλλογίζομαι συχνά ένα ταξίδι στο νησί. Δεν καταφέρνω να το πραγματοποιήσω. Δεν ξέρω γιατί. Ίσως φοβούμαι πάντα να γυρίσω ξανά στα πράγματα που με μάγεψαν. Εγωιστική ροπή. Θα υπερισχύσει, φαντάζομαι, η αποθυμιά μου να ξαναϊδώ καλούς φίλους σαν εσάς.»* (18/4/66)
- Ανάλογα, μετά το ταξίδι στη Σμύρνη είχε πει: *«Τέτοια ταξίδια δεν τα κάνει κανείς δυο φορές».*
- Στο τέλος του 1969 οι Σεφέρηδες κατέβηκαν για λίγο στην Αγιάναπα, όπου συναντήθηκαν με τους Διαμαντήδες.

Η Κυπριώτικη γλώσσα

27. Κολόκα με σκηνές από την 'Ελληνική' Επανάσταση.

- Ήταν κι η γλώσσα της Κύπρου που τον έκανε ν' αγαπά αυτόν τον τόπο.
- Ο Σεφέρης ήθελε να γράψει μια συλλογή ποιημάτων με τον τίτλο «Κολόκες» (που του άρεσαν πολύ και έκανε συλλογή) «σε πείσμα των πρωτευουσιάνων», όπως έγραφε στον Διαμαντή το 1954, ο οποίος ενίσχυσε την επιθυμία του «Σπουδαία ιδέα. Ας ενοχληθούν οι πρωτευουσιάνοι.»
- Ο Διαμαντής του έστειλε μια συλλογή κυπριακών ερωτικών ποιημάτων, για να μην «ξεχάσει τα τζυπριώτικα» (23/1/1956)
- Ο Σεφέρης τον καθησύχασε: «Δεν τα ξεχνώ τα Κυπριώτικα και μη φοβάσαι. Είμαι πεισματικός στις αγάπες μου.» (26/2/1956)

Το Κυπριακό

- Ο Διαμαντής, φυσικά, έζησε ως Έλληνας της Κύπρου τον αγώνα ενάντια στην αγγλοκρατία (1955-59) και όλη την πορεία του Κυπριακού ζητήματος.
- Ο Σεφέρης είχε επαγγελματική, αλλά διαρκή, εμπλοκή στο ζήτημα της Κύπρου.
- Ο Μακάριος έτρεφε καλά αισθήματα και εκτίμηση για τον Σεφέρη.
- Συμμετείχε και στο κλείσιμο του Κυπριακού.

- Γράφει στον Διαμαντή τον Φεβρουάριο του 1959 από το Λονδίνο:
- *«Την Πέμπτη 19 του μηνός έλαβα το γράμμα σου. Περίεργη σύμπτωση, ήταν η μέρα που υπογράφονταν στο Lancaster House οι συμφωνίες του Λονδίνου για την Κύπρο. ... Πιστεύω πως από δω και μπρος το νησί θα ησυχάσει. ... Όσο για σένα, θα μπορέσεις πάλι να τριγυρίσεις στ' αγαπημένα χωριά σου και εύχομαι να βρεθώ κι εγώ καμιά φορά μαζί σου για να ιδούμε κι άλλες λεπτομέρειες στην Κύπρο.»*

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

Στὸν ζωγράφο Διαμαντὴ

Ἡ μικρὴ κουκουβάγια ἦτανε πάντα ἐκεῖ
σκαρφαλωμένη στ' ἀνοιχτάρι τ' Ἁγίου Μάμα,
παραδομένη τυφλὰ στὸ μέλι τοῦ ἡλίου
ἐδῶ ἢ ἀλλοῦ, τώρα, στὰ περασμένα: χόρευε
μ' ἓνα τέτοιο ρυθμὸ τὸ φθινόπωρο.

5

Ἄγγελοι ξετυλίγανε τὸν οὐρανὸ
καὶ χάζευε ἓνας πέτρινος καμαροφρύδης
σὲ μιὰ γωνιὰ τῆς στέγης.

Τότες ἦρθε ὁ καλόγερος· σκουφί, κοντόρασο, πέτσινη
ζώνη,

κι ἔπιασε νὰ πλουμίζει τὴν κολόκα.

10

Ἄρχισε ἀπ' τὸ λαιμό: φοινικιές, λέπια, καὶ δαχτυλίδια.

Ἐπειτα, κρατώντας στὴν πλατιὰ παλάμη τὴ στρογγυλὴ
κοιλιά,

ἔβαλε τὸν παραυλακιστὴ, τὸν παραζυγιαστὴ, τὸν παραμυ-
λωνά, καὶ τὸν κατάλαλο·

ἔβαλε τὴν ἀποστρέφουσα τὰ νήπια καὶ τὴν ἀποκαλόγρια·
καὶ στὴν ἄκρη, σχεδὸν ἀπόκρυφο, τ' ἀκοίμητο σκουλήκι.

15

Ἦταν ὥραϊα ὅλ' αὐτά, μιὰ περιδιάβαση.

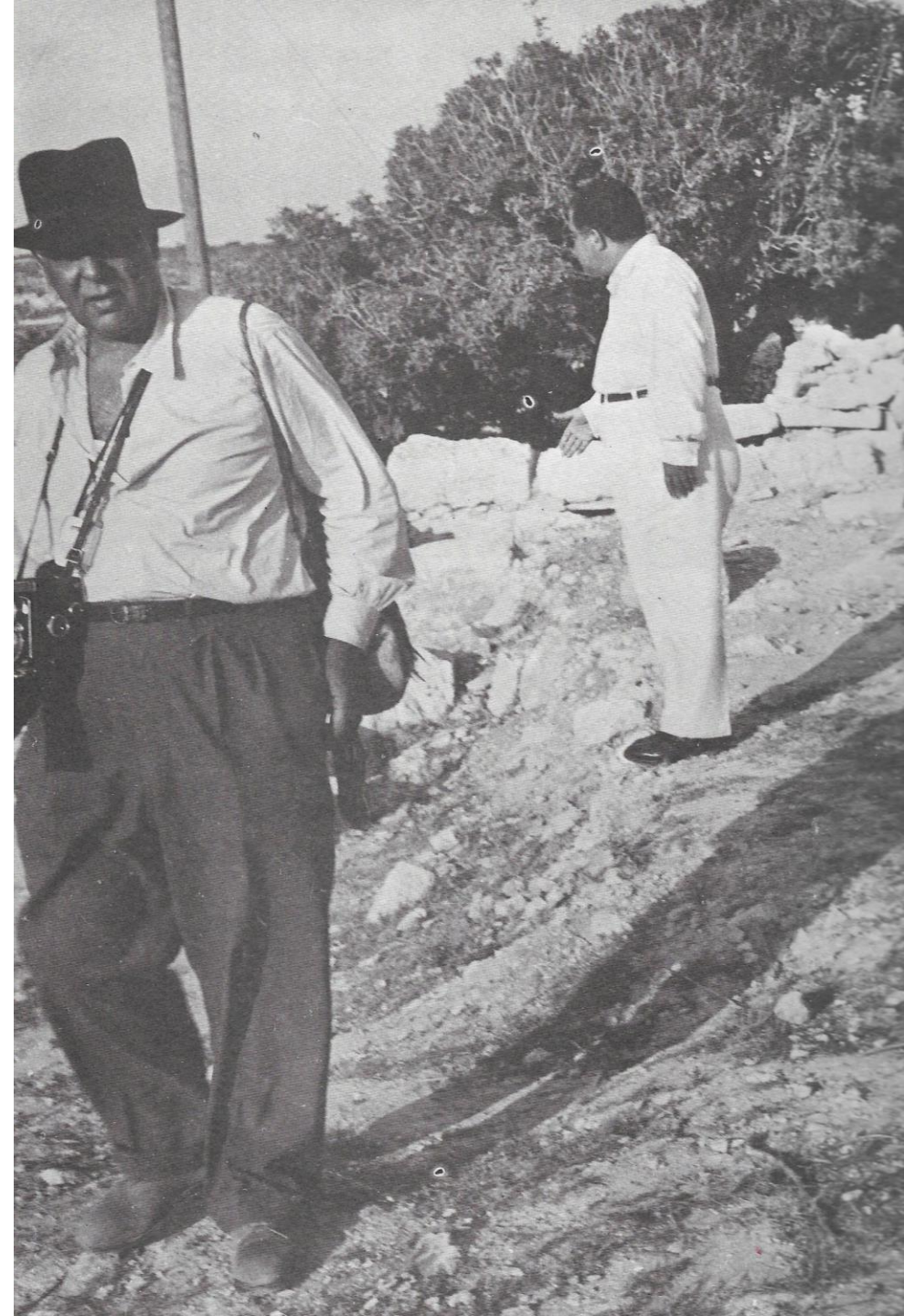
Ὅμως τὸ ξύλινο μαγγανοπήγαδο—τ' ἀλακάτιν,
κοιμισμένο στὸν ἵσκιο τῆς καρυδιᾶς

μισὸ στὸ χῶμα καὶ μισὸ μέσα στὸ νερό,
γιατί δοκίμασες νὰ τὸ ξυπνήσεις;
Εἶδες πῶς βόγκηξε. Κι ἐκείνη τὴν κραυγὴ
βγαλμένη ἀπ' τὰ παλιὰ νεῦρα τοῦ ξύλου
γιατί τὴν εἶπες φωνὴ πατρίδας;

20

Η εκδρομή, η περιδιάβαση

- *Ήταν ωραία όλ' αυτά, μια περιδιάβαση*
- *Ο Διαμαντής αναφερόμενος στην εκδρομή του 1953 στην περιοχή Πέρα Χωριό - Νήσου - Δάλι, λέει για τον Σεφέρη:*
- *«Όλα τα απορροφούσε ο Σεφέρης, τα αποταμίευε στη μνήμη και με τη φωτογραφία. Φωτογράφιζε παντού.»*
- *«Γεύεται, οσφραίνεται, αισθάνεται, απαθανατίζει πρόσωπα, πράγματα, τόπους ... ουσία και ζωή του ανθρώπου!»*

- Ο Διαμαντής και ο Σεφέρης στο Μοναστήρι της Αχειροποιήτου, Λάμπουσα, 1953

- Ο Σεφέρης, ο Λώρενς Ντάρρελ, η Αντουανέττα Διαμαντή, ο Μωρίς Κάρντιφ, ο μικρός γιος του και ο Διαμαντής, Μοναστήρι της Αχειροποιήτου, Λάμπουσα, 1953

- Ο Διαμαντής υποδέχεται με συγκίνηση τις «Λεπτομέρειες στην Κύπρο», που του έστειλε ο Σεφέρης:
- *«Πώς να μεταδώσω αυτό το τράνταγμα που αισθάνθηκα από το γλυπτό ψαύσιμο της πατρίδας μου;»* Φυσικά τον συγκινεί διπλά η τιμή της αφιέρωσης του ποιήματος σ' αυτόν: *«...συγκινούμαι από το νοητό και ψηλαφητό αυτό ανάκρουσμα, να έχω την τόσο μεγάλη τιμή της αφιέρωσης».*
- Ο Σεφέρης χαίρεται τη θερμή υποδοχή από το φίλο του: *«Είναι μεγάλη ανακούφιση για μένα να μου λεν εκείνοι που θράφηκαν από τον τόπο πως δεν τον είδα ολωσδιόλου στραβά.»*
- Κι επίσης: *«Τη συγκίνηση που μας έδωσε η Κύπρος δεν την περίμενα και δεν μπόρεσα να την πω ακόμη» ... «Όλο το χρόνο που μας πέρασε κάθε τόσο συλλογίζομαι ένα σωρό λεπτομέρειες που μου ξέφυγαν, τόσα πράγματα που ήθελα να καταλάβω ακόμη.»* (15/8/54)

ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΟΙΗΜΑ ΤΟΥ ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΕΦΕΡΗ

Α. Διαμαντής

- Ο ίδιος ο Σεφέρης σε επιστολή του προς τον Σαββίδη υποβάλλει την ιδέα για εικονογραφημένη έκδοση του ποιήματος:
- *«Αναρωτιέμαι αν θα ήταν δυνατό να το τυπώναμε αυτό εικονογραφημένο με 5-6 φωτογραφίες δικές μου, ... την κουκουβάγια, τον καμαροφρύδη, το αλακάτιν και κολόκες. ... Πάντως θα σου τις στείλω τις φωτογραφίες, μόλις τις τυπώσω όπως πρέπει».*
- Η ιδέα αυτή του Σεφέρη πραγματοποιήθηκε το 1978 με την έκδοση του βιβλίου του Διαμαντή «Λεπτομέρειες στην Κύπρο – Πηγές και στοιχεία αναφορικά με το ποίημα του Σεφέρη».

Ἡ μισάνοιχτη πόρτα

Οι λεπτομέρειες που συνθέτουν έναν κόσμο
Ο Άγιος Μάμας - Το ανοιχτάρι

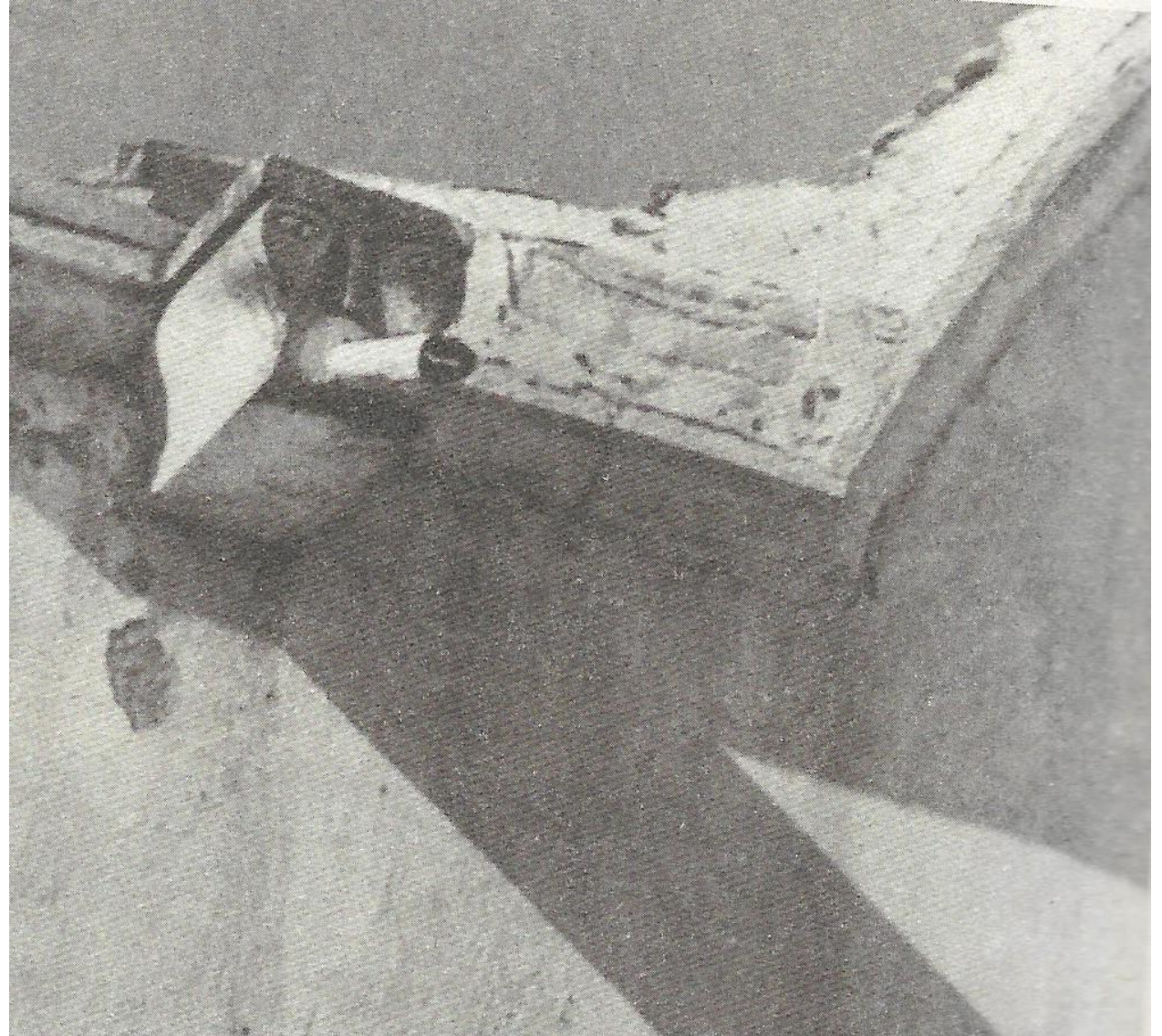

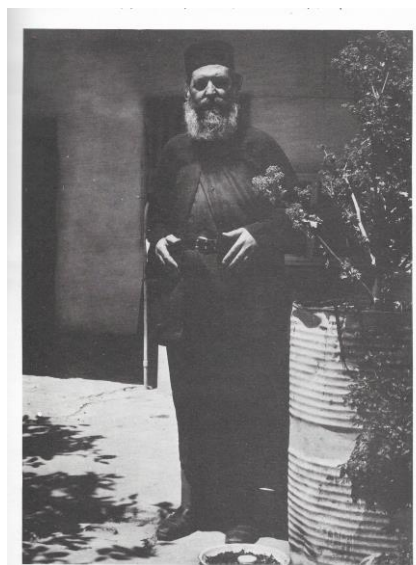
*Η μικρή κουκουβάγια ήτανε πάντα εκεί
σκαρφαλωμένη στ' ανοιχτάρι τ' Άγιου
Μάμα*

Άγγελοι ξετυλίγανε τον ουρανό

- και χάζευε ένας πέτρινος
καμαροφρύδης
- σε μια γωνιά της στέγης

-
- *Τότες ήρθε ο καλόγερος· σκουφί,
κοντόρασο, πέτσινη ζώνη*
 - *κι έπιασε να πλουμίζει την κολόκα*

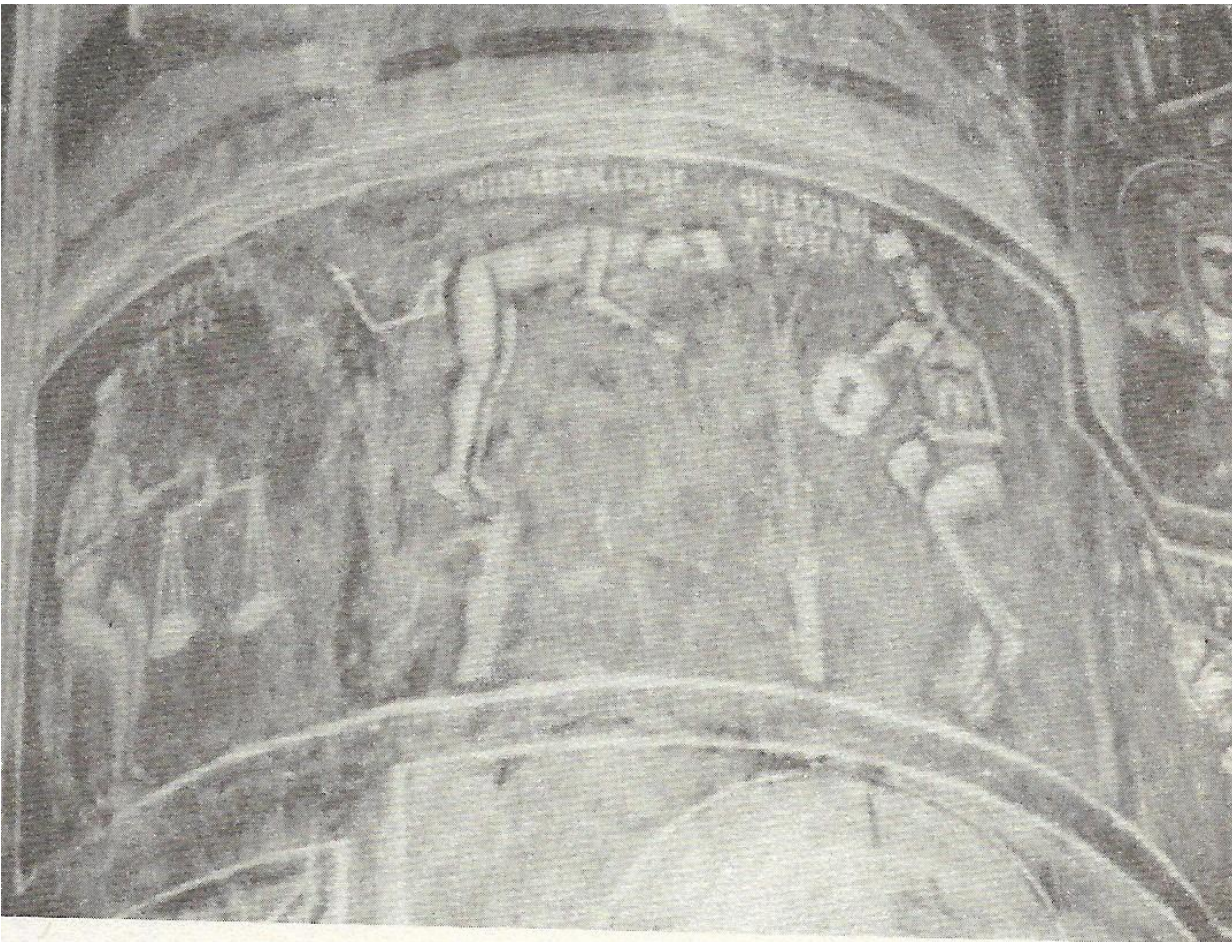
- Άρχισε απ' το λαιμό: φοινικές, λέπια και δαχτυλίδια

- Έπειτα, κρατώντας στην πλατιά παλάμη τη στρογγυλή κοιλιά,
- έβαλε τον παραυλακιστή, τον παραζυγιαστή, τον παραμυλωνά, και τον κατάλαλο.
- έβαλε την αποστρέφουσα τα νήπια και την αποκαλόγρια.
- και στην άκρη, σχεδόν απόκρυφο, τ' ακοίμητο σκουλήκι

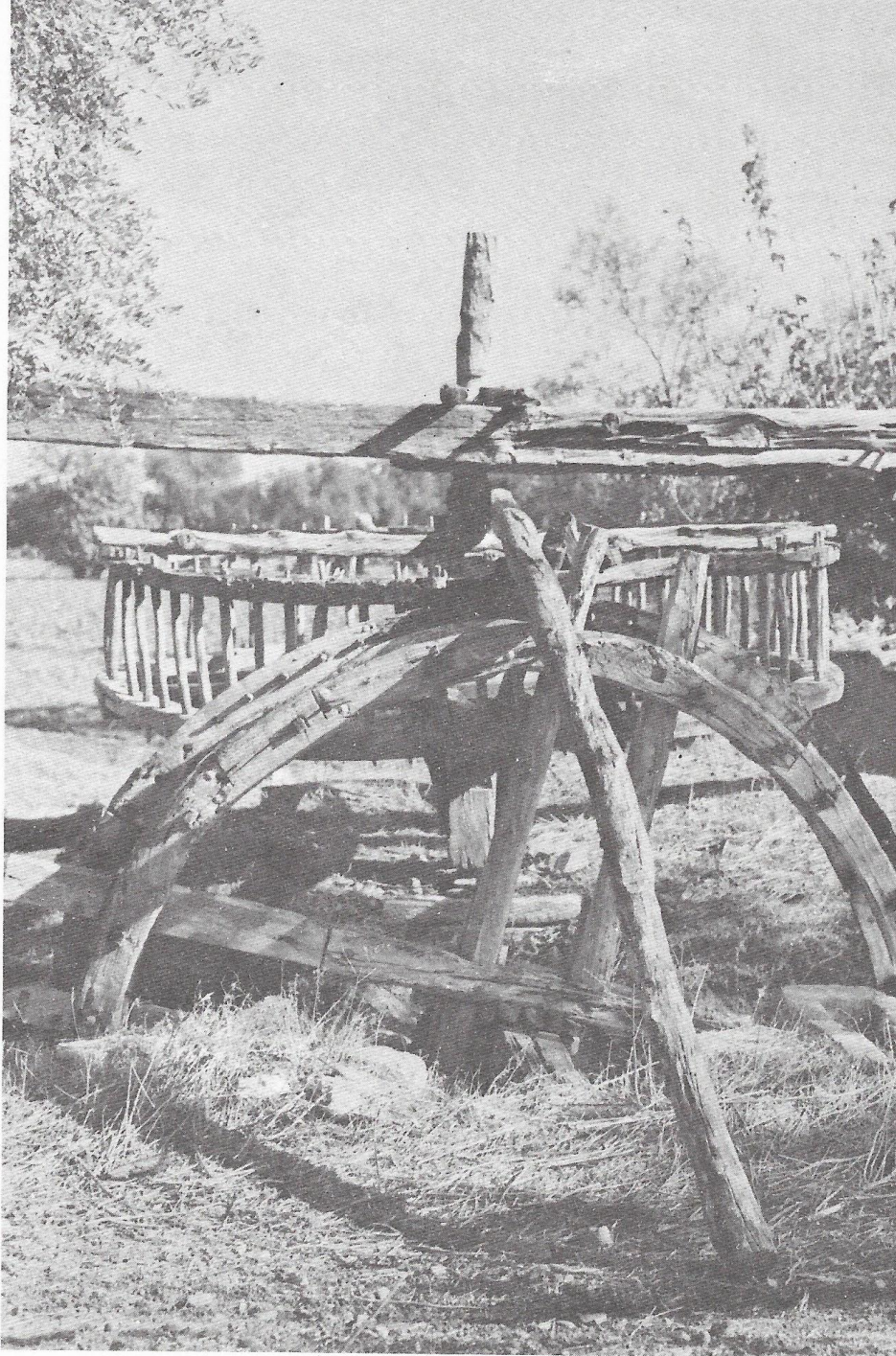

Οι εικόνες τιμωρίας της κόλασης

*Ἡ ἀριστερὴ κολόνα ἀπὸ τὴν τοιχογραφία τῆς Δευτέρας Παρουσίας:
ὁ παραυλακιστὴς μὲ ἓνα ἀλέτρι μπηγμένο στὰ καπούλια του.*

- Ο Σαββίδης θεώρησε συμβολική την αναφορά: Ο καλόγερος υψώνεται σε σύμβολο του κυπριακού λαού. Με τη λαϊκὴ προέλευση παράσταση της Κόλασης που ζωγραφίζει πάνω στην κολόνα, μας εισάγει στο θέμα της δικαιοσύνης και της τιμωρίας των δυναστών της Κύπρου.
- Από την ἄλλη, ο Σεφέρης σχολίαζε την υπερβολή στην τιμωρία για τόσο μικρές και ταπεινές αμαρτίες (μια παραχάραξη στο αυλάκι, ἓνα κλέψιμο στο ζύγι ἢ στο αλεύρι, κλπ.)

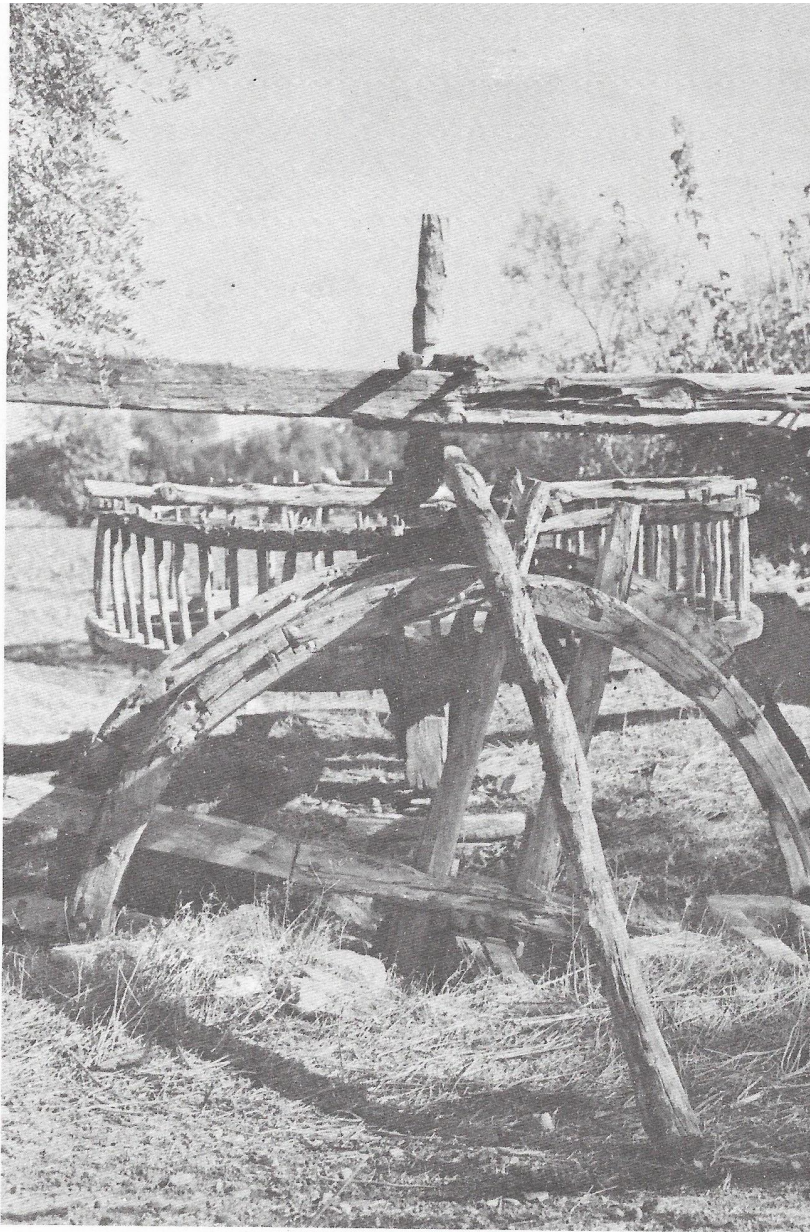
- Όμως το ξύλινο μαγγανοπήγαδο – τ' αλακάτιν,
- κοιμισμένο στον ίσκιο της καρυδιάς
- μισό στο χώμα και μισό μέσα στο νερό,
- γιατί δοκίμασες να το ξυπνήσεις;

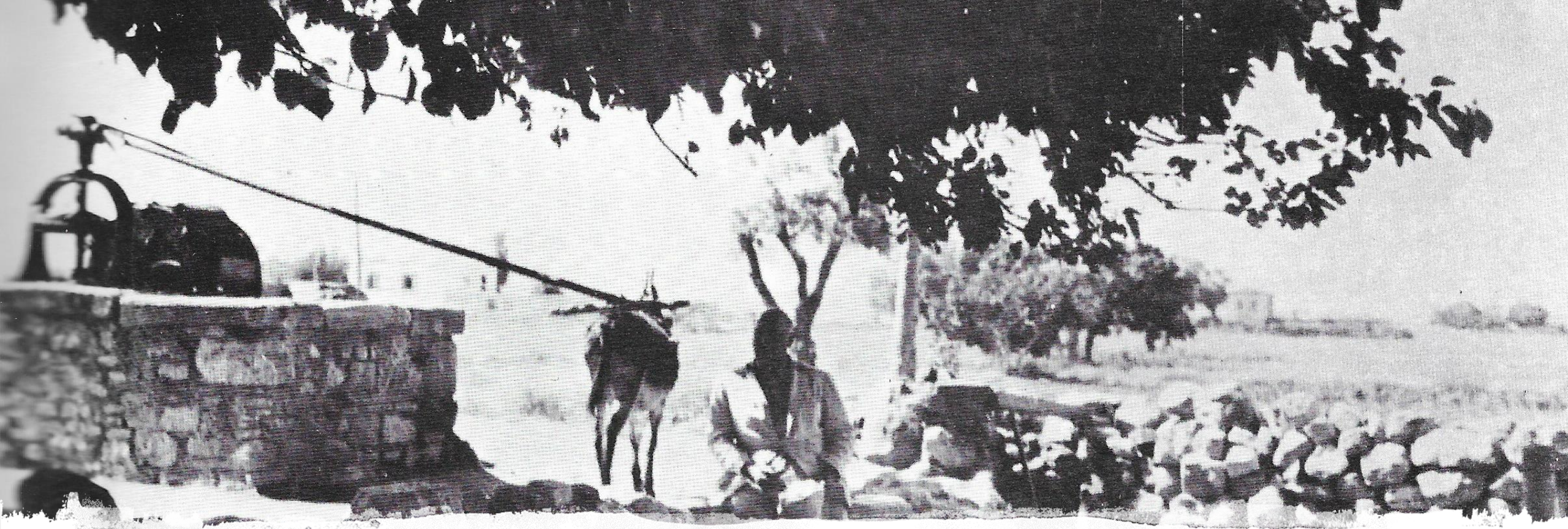
Το αλακάτιν στο Μουσείο Λαϊκής
Τέχνης στα γυρίσματα της ταινίας

- Είδες πώς βόγκηξε. Κι εκείνη την κραυγή
- βγαλμένη απ' τα παλιά νεύρα του ξύλου
- γιατί την είπες φωνή πατρίδας;

- Ο Σεφέρης εξηγεί στην «Προσφορά φιλίας»: «Ο Διαμαντής δοκίμασε να το γυρίσει. το ξύλο έτριξε. Το άφησε και το χάιδεψε με τόση στοργή. Θάλεγε κανείς πως είταν δικός του άνθρωπος.»
- Ο Διαμαντής αναφέρεται με σεμνότητα σ' αυτή την περιγραφή. Θυμάται ότι πράγματι είπε κάτι μετά το τρίξιμο. Όμως, όπως λέει: «Αυτό που πρέπει να είπα, σύμφωνα με τις δικές μου δυνατότητες, και τον τρόπο που εκφράζομαι, θα ήταν: Ένας κόσμος! Ή Ολόκληρη η Κύπρος! Εγώ δεν είπα, και δεν μπορούσα να συνθέσω, μια τόσο απέραντη σε ελληνικό νόημα και ομορφιά «κραυγή». Αυτή είναι μια χρηστική μορφή της κραυγής, που μόνο ο μεγάλος άνθρωπος και ποιητής θα μπορούσε να συνθέσει: «ΦΩΝΗ ΠΑΤΡΙΔΑΣ».

- Μετά το Νόμπελ (και την αποδοχή) γράφει στον Διαμαντή: «Τ' αλακάτιν και οι κολόκες μεταφράστηκαν και σουηδικά.» (24/12/1963).
- Ο Διαμαντής απαντά: «Δεν είναι δύσκολο να μεταφράσεις στα σουηδικά το κολόκι και τ' αλακάτιν φαντάζομαι, αλλά τον παραυλακιστή και τον παραμυλωνά;» (18/1/63)
- Με την ευκαιρία, σε επόμενο γράμμα ο Διαμαντής του έστειλε τη φωτογραφία του αλακατιού, που περιγράφει στο ποίημα και το οποίο «ζει ακόμα».

- Κι ο ίδιος συσχετίζει, φυσικά, το αλακάτιν της Κύπρου με το μαγγανοπήγαδο της Σκάλας, τη φωνή πατρίδας με το χαμένο σπίτι και τις χαμένες πατρίδες του ποιητή, με τη Μικρασία.
- Είναι η στιγμή που και ο Σεφέρης αναγνωρίζει την Κύπρο ως πατρίδα, η στιγμή που συντελείται ένας τριγμός μέσα του, κάτι ξυπνά εντός του.

Σας ευχαριστώ!

- Η προγονή του Σεφέρη (κόρη της Μαρώς), κ. Άννα Λόντου, διευκόλυνε σημαντικά τα γυρίσματα της ταινίας στο σπίτι της οδού Άγρας.
- Το σπίτι, από σεβασμό, διατηρείται ακριβώς όπως ήταν επί των ημερών του.